



Raport końcowy

Ustrukturyzowane badanie
odbiorców końcowych
Programu Operacyjnego Pomoc
Żywnościowa 2014-2020

Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej

Spis treści

1. Wykaz skrótów użytych w dokumencie	2
2. Wykaz podstawowych definicji	2
3. Wielkość próby i metody zastosowane do obliczenia próby	3
2. Opis procesu ustrukturyzowanego badania odbiorców końcowych	5
2.1. Podmioty przeprowadzające badanie	5
2.2. Sposób gromadzenia danych	5
2.3. Trudności związane z procesem badania	6
3. Główne wyniki badania i wnioski	9
3.1. Badanie przedstawicieli organizacji partnerskich	9
3.2. Badanie odbiorców końcowych	17
4. Wnioski końcowe z badania	26
5. Spis organizacji partnerskich uczestniczących w badaniu	28
6. Spis tabel	37
7. Spis wykresów	38

Ustrukturyzowane badanie odbiorców końcowych przeprowadzono na podstawie art. 17 ust. 3 Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 223/2014 z dnia 11 marca 2014 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Pomocy Najbardziej Potrzebującym w terminie od 1 lutego do 30 czerwca 2022 r.

1. Wykaz skrótów użytych w dokumencie

FEAD	Europejski Fundusz Pomocy Najbardziej Potrzebującym
FPBŻ	Federacja Polskich Banków Żywności
IZ	Instytucja Zarządzająca
GOPS	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej
MGOPS	Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej
MOPR	Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie
MRiPS	Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej
OPL	Organizacja partnerska na szczeblu lokalnym bezpośrednio wydająca żywność odbiorcom końcowym
OPO	Organizacja partnerska na szczeblu ogólnopolskim lub ponadregionalnym
OPR	Organizacja partnerska na szczeblu regionalnym
OPS	Ośrodek Pomocy Społecznej
OR PCK	Oddział Regionalny Polskiego Czerwonego Krzyża
PCK	Polski Czerwony Krzyż
PKPS	Polski Komitet Pomocy Społecznej
POPŻ	Program Operacyjny Pomoc Żywnościowa 2014-2020
PZC	Parafialny Zespół Caritas

2. Wykaz podstawowych definicji

Odbiorca końcowy	<p>Osoba uprawniona do otrzymania pomocy żywnościowej w ramach PO PŻ, która łącznie spełnia dwa warunki:</p> <ul style="list-style-type: none">- otrzymuje miesięczny dochód nieprzekraczający 220% kryterium dochodowego uprawniającego do świadczeń w ramach krajowego systemu pomocy społecznej. W 2022 r. kryteria dochodowe były określone na poziomie: dla osoby samotnie gospodarującej – 1707,20 zł (ok. 350 EUR); dla osoby w rodzinie – 1320 zł (ok. 270 EUR);- znajduje się w trudnej sytuacji z przynajmniej jednego powodu uprawniającego do świadczeń w ramach krajowego systemu pomocy społecznej, m.in. sieroctwo, bezrobocie, bezdomność, niepełnosprawność, długotrwała lub ciężka choroba, przemoc w rodzinie, bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, trudności w integracji cudzoziemców, uzależnienie od alkoholu, narkomania, itp.
Organizacja partnerska o zasięgu ogólnopolskim lub	Organizacja prowadząca działania non-profit na rzecz osób najbardziej potrzebujących, dysponująca potencjałem organizacyjnym i technicznym do realizacji dystrybucji artykułów spożywczych, jak również działań na rzecz włączenia społecznego, posiadająca infrastrukturę magazynową na obszarze co najmniej pięciu

ponadregionalnym (OPO)	województw, dysponująca siecią współpracujących organizacji na poziomie regionalnym i lokalnym.
Organizacja partnerska o zasięgu regionalnym (OPR)	Organizacja wchodząca w skład struktury OPO lub jej organizacja członkowska, dysponująca magazynem, do którego dostarczane są artykuły spożywcze zakupione w ramach PO PŻ, w celu dalszej dystrybucji na poziomie poszczególnych gmin przez organizacje lokalne.
Organizacja partnerska o zasięgu lokalnym (OPL)	Organizacja wchodząca w skład struktury OPR lub inna organizacja z nią współpracująca, która odpowiada za wydawanie pomocy żywnościowej bezpośrednio odbiorcom końcowym.

3. Wielkość próby i metody zastosowane do obliczenia próby

Doboru próby dokonano spośród łącznej liczby organizacji partnerskich lokalnych (dalej: OPL), prowadzących dystrybucję żywności w formie paczek lub posiłków w 2022 r., czyli **2 556** organizacji, zrzeszonych w obrębie czterech sieci organizacji ogólnopolskich lub ponadregionalnych: Federacji Polskich Banków Żywności (FPBŻ), Caritas Polska, Polskiego Komitetu Pomocy Społecznej (PKPS) oraz Polskiego Czerwonego Krzyża (PCK)¹.

Tabela 1. Liczba organizacji uczestniczących w dystrybucji żywności w 2022 r.

Województwo	Liczba organizacji FPBŻ	Liczba organizacji Caritas	Liczba organizacji PKPS	Liczba organizacji PCK	Łącznie w województwie
Dolnośląskie	88	50	4	0	142
Kujawsko-pomorskie	30	60	20	0	110
Lubelskie	133	2	24	45	204
Lubuskie	40	70	2	0	112
Łódzkie	70	15	44	5	134
Małopolskie	85	91	8	0	184
Mazowieckie	252	77	44	1	374
Opolskie	62	1	2	0	65
Podkarpackie	55	33	41	16	145
Podlaskie	68	47	9	0	124
Pomorskie	99	14	12	0	125
Śląskie	95	62	15	1	173
Świętokrzyskie	95	28	6	0	129
Warmińsko-mazurskie	75	78	19	0	172

¹ W dystrybucji żywności w 2022 r. uczestniczy też piąta organizacja partnerska ponadregionalna – Kościół Starokatolicki w RP, ale bierze udział w programie po raz pierwszy i dysponuje najsłabiej rozwiniętą siecią dystrybucji (8 punktów wydawania żywności), które nie wpływają na ogólną liczebność próby i nie zostały uwzględnione w badaniu. Organizacja nie uczestniczyła w dystrybucji żywności w 2017 r., kiedy przeprowadzono pierwsze ustrukturyzowane badanie odbiorców końcowych.

Wielkopolskie	126	109	25	0	260
Zachodniopomorskie	40	53	9	1	103
Łącznie w sieci	1 413	790	284	69	2 556

Przy doborze organizacji do próby badawczej kierowano się potrzebą zapewnienia jak największej reprezentatywności, biorąc pod uwagę:

- Liczbę organizacji w danej sieci dystrybucji,
- Liczbę organizacji w danym województwie.

Założono, że do próby zostanie zakwalifikowanych **10% organizacji** (punktów dystrybucji żywności) z każdej z czterech sieci dystrybucji w każdym z 16 województw. Dla określenia liczby organizacji w próbie wzięto pod uwagę liczebność organizacji danej sieci w każdym z województw. Ostatecznie do badania zostało wyłonionych **256 punktów** dystrybucji. Szczegółowe dane prezentuje poniższa tabela.

Tabela 2. Liczba organizacji wybranych do próby badawczej

Województwo	Liczba OPL FPBŻ w próbie	Liczba OPL Caritas w próbie	Liczba OPL PKPS w próbie	Liczba OPL PCK w próbie	Łącznie OPL w próbie
Dolnośląskie	9	5	0	0	14
Kujawsko-pomorskie	3	6	2	0	11
Lubelskie	13	0	2	5	20
Lubuskie	4	7	0	0	11
Łódzkie	7	2	4	1	14
Małopolskie	9	9	1	0	18
Mazowieckie	25	8	4	1	38
Opolskie	6	0	0	0	7
Podkarpackie	6	3	4	2	15
Podlaskie	7	5	1	0	13
Pomorskie	10	1	1	0	13
Śląskie	10	6	2	0	17
Świętokrzyskie	10	3	1	0	13
Warmińsko-mazurskie	8	8	2	0	17
Wielkopolskie	13	11	3	0	26
Zachodniopomorskie	4	5	1	1	10
Razem	141	79	28	9	256

Biorąc pod uwagę fakt, że za przeprowadzenie badania wśród odbiorców końcowych były odpowiedzialne organizacje partnerskie lokalne², założono, że aby zminimalizować obciążenie administracyjne dla organizacji, wystarczające będzie objęcie badaniem po czterech odbiorców

² Przyczyny opisano w pkt. 2.3. Trudności związane z procesem badania.

końcowych w każdym punkcie dystrybucji. Szczegółowe dane prezentuje poniższa tabela.

Tabela 3. Przewidywana minimalna liczba odbiorców końcowych objętych badaniem

Województwo	FPBŻ		Caritas		PKPS		PCK		Łącznie liczba osób
	Liczba OPL	Liczba osób	Liczba OPL	Liczba osób	Liczba OPL	Liczba osób	Liczba OPL	Liczba osób	
Dolnośląskie	9	36	5	20	0	0	0	0	56
Kujawsko- pomorskie	3	12	6	24	2	8	0	0	44
Lubelskie	13	52	0	0	2	8	5	20	80
Lubuskie	4	16	7	28	0	0	0	0	44
Łódzkie	7	28	2	8	4	16	1	4	56
Małopolskie	9	36	9	36	1	4	0	0	76
Mazowieckie	22	88	8	32	4	16	1	4	140
Opolskie	6	24	0	0	0	0	0	0	24
Podkarpackie	6	24	3	12	4	16	2	8	60
Podlaskie	7	28	5	20	1	4	0	0	52
Pomorskie	10	40	1	4	1	4	0	0	48
Śląskie	10	40	6	24	2	8	0	0	72
Świętokrzyskie	10	40	3	12	1	4	0	0	56
Warmińsko- mazurskie	8	32	8	32	2	8	0	0	72
Wielkopolskie	13	52	11	44	3	12	0	0	108
Zachodniopomorskie	4	16	5	20	1	4	1	4	44
Łącznie	141	564	79	316	28	112	10	40	1 032

2. Opis procesu ustrukturyzowanego badania odbiorców końcowych

2.1. Podmioty przeprowadzające badanie

Badanie przeprowadziły OPL we współpracy OPR. Za proces gromadzenia danych zbiorczych i ich przekazanie do IZ odpowiadały OPO. Wykaz organizacji uczestniczących w badaniu znajduje się w końcowej części Raportu.

2.2. Sposób gromadzenia danych

Dane od pracowników / wolontariuszy organizacji partnerskich dotyczące pytań zawartych w arkuszu A pozyskano za pośrednictwem ankiety online udostępnionej dla organizacji uwzględnionych w próbie. Poza pytaniami wymaganymi zgodnie ze wzorem kwestionariusza, w części A umieszczono dodatkowe pytania do organizacji partnerskich. Listę pytań i zestawienie udzielonych odpowiedzi przedstawiono w dalszej części raportu.

Dane od odbiorców końcowych pozyskano w dwojaki sposób:

- Kwestionariusze ankiet udostępniono w miejscu dystrybucji żywności odbiorcom końcowym do samodzielnego wypełnienia
- Kwestionariusze ankiet były wypełniane przez pracowników/wolontariuszy organizacji w trakcie wywiadu bezpośredniego z odbiorcą końcowym.

W ankietach dla odbiorców końcowych uwzględniono wszystkie pytania wymagane zgodnie ze wzorem kwestionariusza. Jednocześnie dokonano niewielkich modyfikacji w obrębie opcji

odpowiedzi. Zrezygnowano z umieszczenia opcji „Nie chcę odpowiedzieć”, zakładając, że sam brak odpowiedzi będzie równoznaczny z brakiem gotowości do jej udzielenia.

Pominięto również opcję „Nie wiem lub nie rozumiem pytania”, aby nie zachęcać uczestników badania do wstrzymywania się od odpowiedzi, a w rezultacie – otrzymać jak największą liczbę kompletnych ankiet. Przy prezentacji wyników posłużono się odrębną kategorią „Nie wiem lub nie chcę odpowiedzieć” – ujęto tam wszystkie przypadki braku odpowiedzi na poszczególne pytania.

2.3. Trudności związane z procesem badania

➤ Trudności z wyłonieniem zewnętrznego wykonawcy badania

Poprzednie ustrukturyzowane badanie odbiorców końcowych w 2017 r. zostało przeprowadzone przez zewnętrznego wykonawcę na zlecenie Instytucji Zarządzającej. Początkowo zakładano, że podobny scenariusz zostanie zrealizowany w odniesieniu do drugiej edycji badania w 2022 r. Jednak próby wyłonienia wykonawcy zakończyły się niepowodzeniem. Okazało się, że wartość jedynej złożonej oferty znacznie przekroczyła dostępny na ten cel budżet.

Biorąc pod uwagę fakt, że w 2022 r. trwa realizacja ostatniego już w perspektywie 2014-2020 regularnego podprogramu w ramach POPŻ³, IZ zdecydowała, że dalsze próby wyłonienia wykonawcy zewnętrznego niosą ze sobą zbyt duże ryzyko kolejnego nierozstrzygnięcia postępowania i niezrealizowania badania w przewidzianym na to terminie.

Dlatego ostatecznie w realizację badania zostały zaangażowane organizacje partnerskie prowadzące dystrybucję żywności wśród odbiorców końcowych. Za takim rozwiązaniem przemawiał przede wszystkim bezpośredni kontakt z odbiorcą końcowym pomocy, umożliwiającą szybkie pozyskanie niezbędnych danych. Dodatkowo pracownicy lub wolontariusze organizacji to osoby budzące większe zaufanie odbiorców pomocy niż ankieterzy z instytucji zewnętrznych.

Możliwość samodzielnego wypełnienia anonimowej ankiety mogła mieć pozytywny wpływ na ilość udzielonych odpowiedzi, podobnie jak wywiad bezpośredni ze znanym sobie pracownikiem organizacji.

Jako że nie było możliwe przeprowadzenie bezpośrednich rozmów z pracownikami lub wolontariuszami organizacji partnerskich, do pozyskania od nich informacji posłużono się narzędziem elektronicznym – formularzem ankiety online, udostępnionym przedstawicielom wyłonionych do próby punktów dystrybucji.

➤ Współpraca z przedstawicielami organizacji partnerskich

³ Zakończenie dystrybucji przewidywane jest na koniec października 2022 r. W celu optymalnego wykorzystania środków pozostających do dyspozycji w ramach perspektywy 2014-2020, w terminie grudzień 2022 r.-czerwiec 2023 r. przewidziano dodatkową dystrybucję żywności o znacznie ograniczonym asortymencie (6 artykułów).

Współpraca z przedstawicielami organizacji partnerskich układała się znacznie lepiej niż początkowo oczekiwano. Gotowość organizacji do przeprowadzenia badania była nawet większa od spodziewanej, o czym świadczy większa liczba OPR/OPL, które zdecydowały się uczestniczyć w badaniu ankietowym. Proces gromadzenia i przekazania wyników przez poszczególne OPO również przebiegał sprawnie.

Aby poznać opinie OPR/OPL na temat samego przebiegu badania w ich siedzibach, posłużono się dodatkowym narzędziem – ankietą elektroniczną. Swoimi spostrzeżeniami podzieliło się ostatecznie 59 organizacji (20%). Wyniki ankiety zaprezentowano w punkcie poniżej.

➤ **Współpraca z odbiorcami końcowymi**

Przed przystąpieniem do przeprowadzenia badania, niektóre OPO oceniły, że na zainteresowanie odbiorców końcowych udziałem w badaniu oraz częściowo także na wyniki ankiet może mieć znaczący wpływ końcowy etap realizacji Programu. W 2022 r. dystrybuowanych jest łącznie 10 artykułów spożywczych. W poprzednich latach paczki żywnościowe, z uwagi na wysokość dostępnych środków finansowych w budżecie Programu były znacznie „bogatsze” i zawierały od 16 do 21 artykułów w zależności od roku wdrażania poszczególnych podprogramów. W ocenie organizacji sam fakt, że w 2022 r. asortyment pomocy żywnościowej został znacznie ograniczony, mógł negatywnie wpłynąć na gotowość odbiorców końcowych do wypełniania ankiet. Niemniej jednak dzięki staraniom organizacji, w ramach sieci dystrybucji udało się uzyskać więcej kompletnych ankiet niż początkowo zakładano.

W sieci Federacji Polskich Banków Żywności badaniem objęto 670 odbiorców, czyli ok. 17% więcej niż oczekiwano. Caritas Polska oraz Polski Komitet Pomocy Społecznej zgromadziłyankiety zgodnie z przyjętymi założeniami (odpowiednio 316 oraz 112 odbiorców). Natomiast w najmniejszej liczebnie sieci Polskiego Czerwonego Krzyża udało się uzyskać 80 kompletnych ankiet, czyli aż dwukrotnie więcej niż zakładano.

Ostatecznie całkowita liczba ankiet wyniosła **1180**, zatem była o ok. 10% większa od minimalnej wymaganej liczby 1068 ankiet wynikającej z wytycznych Komisji Europejskiej.

Oceniając przebieg procesu badawczego, OPR/OPL w zdecydowanej większości przyznały, że nie spotkały się z żadnymi trudnościami. Niektóre organizacje zidentyfikowały częściowe trudności z nakłonieniem części odbiorców końcowych do udziału w badaniu. Co ciekawe, te organizacje, które przeprowadzały bezpośrednią rozmowę z odbiorcami, bardziej pozytywnie oceniły przebieg badania niż te, które udostępniły wyłącznieankiety do samodzielnego wypełnienia przez odbiorców końcowych.

Oto kilka bezpośrednich cytatów podsumowujących trudności zidentyfikowane po stronie odbiorców końcowych:

- *Zbyt dużo opcji wyboru, ankietabyla trochę za długa. Osoby wypełniające potrzebowały wyjaśnień w pytaniach za dużą liczbą opcji.*

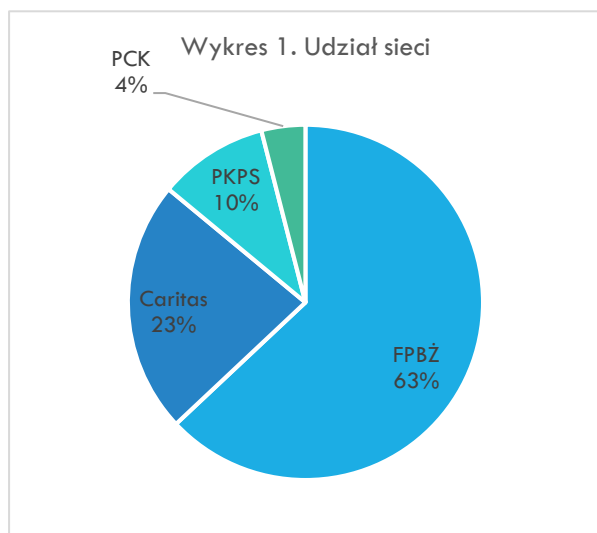
- *Ankietowani niechętnie chcieli uzupełniać ankietę tłumacząc się że nie mają czasu na papierki. Po krótkim wyjaśnieniu o znaczeniu tej ankiety, uzupełniali ją. Kilka osób wykazało trudności w otrzymywaniu pomocy jakim jest brak transportu. Wskazano również że pomoc otrzymywana z Programu jest niewystarczająca pod względem ilości żywności którą otrzymują (w tamtym roku było więcej).*
- *Wiele osób nie chciało wziąć udziału w badaniu, tłumacząc się brakiem czasu, obowiązkami domowymi.*
- *Dobrze, że pytania ankietowe były zamknięte jednokrotnego wyboru, bo gdyby były otwarte, byłby problem z chętnymi osobami do jej wypełnienia.*
- *Ankiety do dodatkowa praca dla Banków i OPL ponieważ trzeba nadzorować osoby je wypełniające.*

Pomimo powyższych zastrzeżeń, większość organizacji pozytywnie oceniła przebieg badania, a także cel, w jakim je przeprowadzono:

- *Odbiorcy żywności nie mieli większych trudności przy odpowiedziach. Sporadycznie pytali o wyjaśnienie jakiegoś pytania. W naszej ocenie pytania ogólnie nie sprawiały problemów.*
- *Beneficjenci wzięli chętnie udział w badaniu. Uważamy, że takie badania są potrzebne aby móc zebrać stosowne informacje odnośnie realizowanej pomocy wśród osób potrzebujących.*
- *Ankieta pozwoliła ocenić oczekiwania odbiorców.*

3. Główne wyniki badania i wnioski

3.1. Badanie przedstawicieli organizacji partnerskich

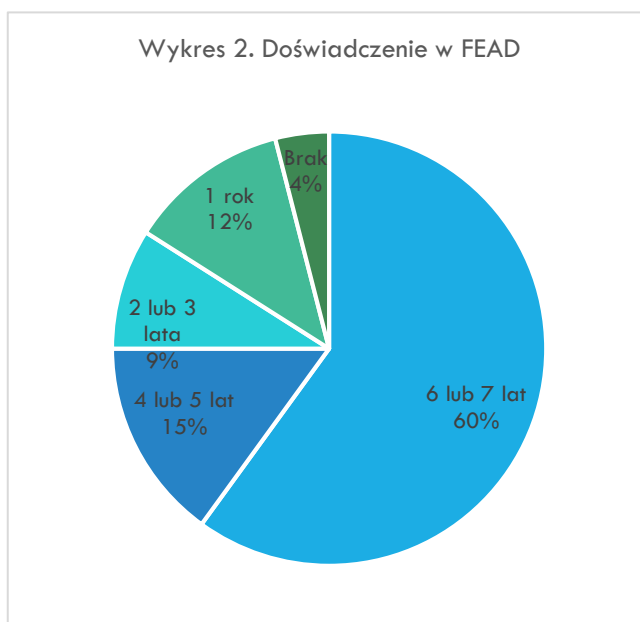


Udział organizacji z poszczególnych sieci dystrybucji

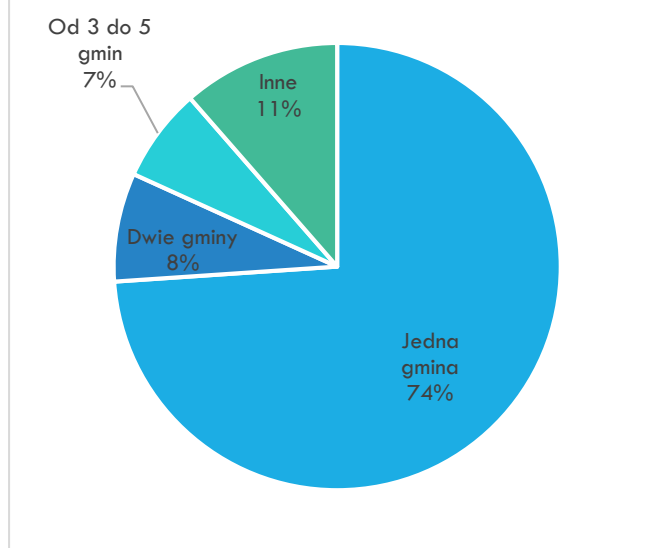
W odpowiedzi na udostępniony formularz online uzyskano łącznie **281 ankiet** zwrotnych od przedstawicieli organizacji partnerskich. Najliczniej reprezentowane były organizacje w sieci Federacji Polskich Banków Żywności (177 – 63%), w dalszej kolejności Caritas Polska (65 – 23%) oraz Polskiego Komitetu Pomocy Społecznej (28 – 10%). Ponadto 11 ankiet (4%) otrzymano od organizacji w sieci Polskiego Czerwonego Krzyża.

Doświadczenie w realizacji dystrybucji w ramach FEAD

Spośród organizacji biorących udział w badaniu, zdecydowana większość uczestniczyła już wcześniej w realizacji FEAD. Wśród ankietowanych organizacji zdecydowanie przeważały organizacje z największym, bo 6 lub 7-letnim doświadczeniem w realizacji FEAD (łącznie 170 organizacji – 60%). W czterech lub pięciu podprogramach uczestniczyły 42 badane organizacje (15%). Ponadto 35 organizacji (12%) uczestniczyło wcześniej wyłącznie w jednym podprogramie w latach 2014-2020. W dwóch lub trzech podprogramach uczestniczyło 24 organizacje (9%). Tylko 11 organizacji przyznało, że po raz pierwszy bierze udział w dystrybucji żywności (4%).



Wykres 3. Zasięg dystrybucji



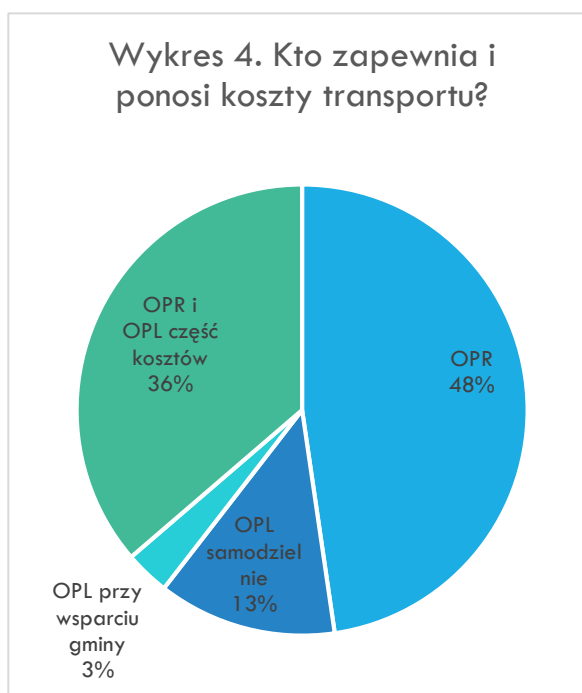
Zasięg terytorialny dystrybucji

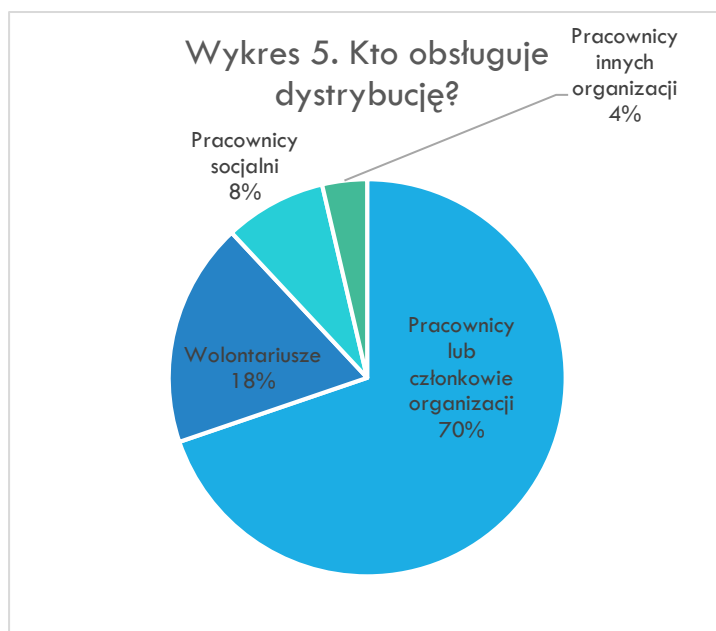
Wśród ankietowanych organizacji zdecydowanie przeważają te, które wydają żywność dla mieszkańców jednej gminy, w której same mają siedzibę (207 – 74%). Obszar dwóch gmin obsługują 22 ankietowane OPL (8%). 19 OPL (7%) wydawało żywność dla mieszkańców od 3 do 5 gmin. 32 OPL (11%) wskazały na inny zasięg dystrybucji – były to pojedyncze wskazania w przedziale od 6 do 10 gmin lub mniejsze, np. „kilka osiedli”, itp., a także określenie niesprecyzowane „wiele”.

Obsługa i koszty dystrybucji

Blisko połowa ankietowanych organizacji lokalnych (134 – 48%) przyznaje, że ma zapewniony transport żywności z magazynu organizacji regionalnej i sama nie ponosi dodatkowych kosztów transportu lub wydawanie żywności odbywa się bezpośrednio w organizacji regionalnej, więc transport nie jest konieczny. Jednocześnie aż 102 ankietowane organizacje (36%) przyznają, że w różnym stopniu partycypują w kosztach transportu żywności do punktu dystrybucji. Na bezpośrednie wsparcie finansowe ze strony samorządu / gminy / ośrodka pomocy społecznej wskazało 9 ankietowanych organizacji (3%). Pozostałe 36 OPL (13%) przyznaje, że pokrywa koszty transportu samodzielnie, m.in. korzystając z usług zewnętrznych firm transportowych.

Wykres 4. Kto zapewnia i ponosi koszty transportu?





W bezpośrednie wydawanie pomocy żywnościowej odbiorcom końcowym większość organizacji angażuje swoich pracowników lub członków (210 – 77%). Z nieodpłatnej dobrowolnej pracy wolontariuszy korzysta 55 (20%) ankietowanych OPL. Ze względu na fakt, że 25 ankietowanych organizacji (9%) to ośrodki pomocy społecznej, w proces wydawania żywności zaangażowani są pracownicy tych ośrodków / pracownicy socjalni. Dodatkowo 11 OPL (4%) korzysta ze wsparcia

pracowników innych organizacji, w tym m.in. ochotniczej straży pożarnej.

Rodzaje pomocy udostępnianej odbiorcom końcowym

Tabela A1. Jaki rodzaj pomocy z Europejskiego Funduszu Pomocy Najbardziej Potrzebującym udzielany jest odbiorcom końcowym i jak często?

	Codziennie	Co tydzień	Co miesiąc	Inne (co 2 miesiące lub co kwartał)	Nie ma takiego rodzaju pomocy
Paczki żywnościowe	17	6	102	156	0
Posiłki	14	1	11	8	247
Produkty dostarczone dzieciom ⁴	13	3	39	58	168
Produkty dostarczone bezdomnym	23	4	58	65	131

Wszystkie ankietowane organizacje partnerskie prowadzą dystrybucję żywności współfinansowanej z FEAD w formie paczek z artykułami spożywczymi. Większość wydaje paczki rzadziej niż raz miesiącu – co 2 lub 3 miesiące (56%). Spory udział mają organizacje wydające żywność raz na miesiąc (36%). Codzienną dystrybucję artykułów spożywczych prowadzi 6% badanych organizacji, a cotygodniową – jedynie 2%.

⁴ Treść tego pytania mogła być różnie rozumiana przez poszczególne organizacje. W Polsce dzieci nie stanowią odrębnej grupy docelowej FEAD – są uprawnione do pomocy żywnościowej jako członkowie rodzin osób zakwalifikowanych do Programu i rocznie stanowią ok. 30% wszystkich odbiorców końcowych. Udzielone przez organizacje odpowiedzi mogą dotyczyć paczek i posiłków finansowanych z FEAD, ale również produktów przeznaczonych dla dzieci, ale niefinansowanych z Programu. 11 ankietowanych organizacji wskazało wprost, że paczki żywnościowe udostępnia całym rodzinom. Odpowiedzi te uwzględniono w kategorii „Inne”.

Jeśli chodzi o posiłki współfinansowane z FEAD, wydaje je jedynie 12% organizacji uczestniczących w badaniu. Te wyniki częściowo odzwierciedlają strukturę pomocy udostępnianej w ramach Programu w Polsce⁵. Większość punktów dystrybucji posiłków udostępnia je codziennie (41%) lub 1 raz w miesiącu (32%).

Oferta działań towarzyszących

Tabela A2. Jaki rodzaj środków towarzyszących otrzymują odbiorcy końcowi, kiedy dostają pomoc z Funduszu?	
Porady dotyczące przygotowywania posiłków, warsztaty kulinarne	226
Działania edukacyjne promujące zdrowe odżywianie	219
Działania edukacyjne promujące niemarnowanie żywności	206
Porady dotyczące higieny osobistej	30
Pokierowanie do innych służb (np. socjalnych lub administracyjnych)	30
Coaching i warsztaty indywidualne	9
Wsparcie psychologiczne i terapeutyczne	43
Warsztaty zarządzania budżetem domowym	175
Inne (prawa konsumenta, bezpieczeństwo finansowe, porady prawne)	4
Brak	7

Większość działań prowadzonych przez organizacje partnerskie w ramach tzw. środków towarzyszących ma bezpośredni związek z przygotowaniem posiłków. Warsztaty kulinarne oferuje swoim odbiorcom końcowym ok. 80% ankietowanych organizacji. Spory udział mają także warsztaty związane z dietetyką i zdrowym odżywianiem, jak również działania edukacyjne promujące niemarnowanie żywności – ok. 75% wskazań. Ponadto ok. 62% ankietowanych OPL prowadzi warsztaty edukacji ekonomicznej w zakresie zarządzania budżetem domowym.

Struktura udzielonych odpowiedzi wynika bezpośrednio z treści Programu Operacyjnego, w którym ww. cztery rodzaje działań towarzyszących są wskazane wprost jako współfinansowane ze środków FEAD. Niemniej jednak w Programie dopuszczono również możliwość prowadzenia innych działań skierowanych do odbiorców końcowych, wskazanych każdorazowo w Wytocznych Instytucji Zarządzającej. W 2022 r. wśród „innych” działań realizowanych przez ankietowane organizacje największy udział miały te związane z udzielaniem wsparcia psychologicznego i terapeutycznego – ok. 15%. Rosnące zainteresowanie tą formą wsparcia organizacje partnerskie obserwowały już w 2020 r., przyczyną zjawiska upatrując przede wszystkim w negatywnych następstwach pandemii COVID-19. Skierowanie do innych służb oraz porady dotyczące higieny osobistej oferowało swoim odbiorcom końcowym ok. 11% ankietowanych organizacji.

Warto zwrócić uwagę, że jedynie 7 ankietowanych OPL (2,5%) przyznało, iż nie prowadzi w ogóle działań towarzyszących współfinansowanych ze środków FEAD, przy czym zgodnie z treścią Programu Operacyjnego każda organizacja uczestnicząca w dystrybucji żywności musi prowadzić działania w zakresie włączenia społecznego (w ramach własnej działalności statutowej). Nie są to jednak działania objęte dofinansowaniem w ramach FEAD, zatem nie były uwzględnione w badaniu.

⁵ W 2021 r. liczba wydanych paczek wyniosła 5 606 238, natomiast posiłków – jedynie 1942 902 (prawie 3-krotnie mniej).

Jednocześnie należy dodać, że ze względu na strukturę organizacji partnerskich w Polsce, prowadzenie działań towarzyszących współfinansowanych z FEAD nie zostało przypisane wyłącznie organizacjom lokalnym, które bezpośrednio wydają żywność odbiorcom końcowym. Często praktyką jest realizacja warsztatów przez organizacje na szczeblu regionalnym, które dysponują odpowiednimi zasobami kadrowymi, lokalowymi czy większym doświadczeniem.

Udział odbiorców końcowych w działaniach towarzyszących

Jeśli chodzi o liczbę odbiorców końcowych, którzy uczestniczą w działaniach towarzyszących, średniorocznie to ok. 10-12% wszystkich korzystających z pomocy żywnościowej, ponad 9 tys. osób. Natomiast jak wynika z badania ankietowego, liczba uczestników warsztatów jest bardzo zróżnicowana w poszczególnych organizacjach.

Tabela A2a. Ilu odbiorców pomocy żywnościowej uczestniczy w działaniach towarzyszących? Proszę podać przybliżoną liczbę osób w skali roku lub podprogramu.	
Mniej niż 20 osób	43
20-50 osób	107
51-100 osób	35
101-500 osób	45
501-1000 osób	29
Więcej niż 1000 osób	13
Brak działań towarzyszących lub brak wiedzy o liczbie uczestników	9

Wśród badanych organizacji najliczniejszą grupę stanowią te realizujące działania towarzyszące średnio dla 20-50 uczestników w skali danego podprogramu (38%). Jednocześnie spory udział mają zarówno organizatorzy warsztatów na dużą skalę, dla pomiędzy 100-500 uczestników rocznie, ale także tych najbardziej kameralnych do 20 osób. W obydwu grupach odnotowano ok. 16% wskazań. Równie istotny jest odsetek organizacji, które obejmują działaniami towarzyszącymi największą liczbę odbiorców końcowych – do 1000 osób (ok. 10%), jak również ponad 1000 osób (4,6%). Zważywszy, że łączny udział „największych” realizatorów działań towarzyszących to prawie 15% wszystkich badanych organizacji, przynajmniej częściowo znajduje potwierdzenie fakt, że część działań towarzyszących prowadzą organizacje regionalne, a ich uczestnikami są podopieczni kilku organizacji lokalnych.

Do innych przyczyn występowania działań towarzyszących na szeroką skalę można niewątpliwie zaliczyć zmianę podejścia do ich realizacji – większą elastyczność podyktowaną okolicznościami pandemicznymi. Od 2020 r. organizacje partnerskie mogą prowadzić część działań towarzyszących w formie zdalnej, w tym także udostępniać materiały informacyjno-edukacyjne drogą elektroniczną, co może mieć wpływ na wzrost liczby uczestników działań w niektórych organizacjach.

Formy oferowanej pomocy niefinansowanej w ramach POPŻ

Tabela A3. Czy organizacja partnerska dostarcza odbiorcom końcowym pomocy materialnej, która nie jest współfinansowana ze środków Funduszu?

Tak	Nie
105	176

Jeśli chodzi o wsparcie oferowane osobom najbardziej potrzebującym niefinansowane z FEAD, udziela go 105 badanych OPL (37%).

TabelaA3a. Jeśli tak, jakiego rodzaju pomocy udziela organizacja partnerska poza Funduszem?

Paczki żywnościowe	81
Posiłki	54
Produkty dostarczone dzieciom	38
Produkty dostarczone bezdomnym	42

Najczęściej jest to dodatkowa pomoc żywnościowa w formie paczek (29%) i posiłków (19%). Produkty dedykowane osobom bezdomnym, w tym artykuły higieniczne i odzież udostępnia ok. 15% ankietowanych OPL. Artykuły dla dzieci dystrybuuje 13,5% badanych OPL.

Wpływ pandemii COVID-19 na wzrost zapotrzebowania na pomoc

TabelaA4. Czy zgadzają się Państwo, że w związku z następstwami pandemii COVID-19 do Państwa organizacji zgłasza się obecnie więcej osób niż w poprzednich latach?

Tak	56
Nie	142
Trudno powiedzieć	83

Połowa ankietowanych przedstawicieli OPL nie zauważa zwiększonego zapotrzebowania na pomoc żywnościową, tj. napływu nowych odbiorców końcowych z uwagi na negatywne następstwa pandemii COVID-19. Wzrost zapotrzebowania na pomoc żywnościową obserwuje jedynie ok. 20% ankietowanych organizacji. Niemniej jednak warto zauważyć, że podobnie kształtuje się też udział organizacji, które nie potrafią jednoznacznie wskazać czy wzrost zapotrzebowania faktycznie występuje oraz czy ma on związek z następstwami pandemii czy też z innymi okolicznościami.

TabelaA5. Jeśli tak, proszę określić skalę tego wzrostu (przybliżona liczba osób – nowych odbiorców końcowych)

Wzrost liczby odbiorców	87
Spadek liczby odbiorców	5
Liczba odbiorców bez zmian	171
Trudno powiedzieć	18

Ok. 60% ankietowanych organizacji nie dostrzega żadnych istotnych zmian jeśli chodzi o liczbę osób

korzystających z pomocy żywnościowej. Jednak ok. jedna trzecia ankietowanych odnotowała wzrost zainteresowania tą formą wsparcia, przy czym skala wzrostu została oszacowana bardzo różnie w poszczególnych organizacjach. Wśród udzielonych odpowiedzi opisowych, znalazły się zarówno wskazania wyrażone w liczbach bezwzględnych, jak i w procentach. Jeśli chodzi o odpowiedzi liczbowe, skalę wzrostu oszacowano od minimum 5 do 1000 osób, jednakże największy udział miały odpowiedzi pomiędzy 20 a 100 nowych odbiorców (ok. 13%).

TabelaA6. Kim najczęściej są nowi odbiorcy pomocy żywnościowej?	
Osoby starsze powyżej 65. roku życia	127
Osoby z niepełnosprawnościami	114
Osoby bezrobotne	111
Rodziny z dziećmi	99
Uchodźcy wojenni z Ukrainy	9
Osoby bezdomne	6

O ile badane organizacje zachowały ostrożność co do łączenia wzrostu liczby odbiorców końcowych z następstwami pandemii COVID-19 i nie były skore do jednoznaczne określania skali tego wzrostu, to znacznie chętniej wskazywały na zmiany w strukturze odbiorców końcowych.

Niewykluczone, że odpowiadając na pytanie o „nowych” odbiorców organizacje opisały pewne zauważalne tendencje, nie mające bezpośredniego związku z pandemią, jak również niekoniecznie związane z samym wzrostem liczby odbiorców.

Aż 45% badanych organizacji jest zdania, że nowi odbiorcy to przede wszystkim seniorzy powyżej 65 roku życia. Wiele organizacji wskazuje na zwiększony udział w grupie docelowej osób z niepełnosprawnościami oraz osób bezrobotnych (odpowiednio ok. 40%). Warto zauważyć, że ok. 35% ankietowanych organizacji dostrzegło wzrost zainteresowania pomocą żywnościową wśród rodzin z dziećmi. Na napływ uchodźców wojennych z Ukrainy wskazało ok. 3% badanych organizacji. Należy dodać, że pytanie miały charakter otwarty, zatem niewykluczone, że część ankietowanych organizacji, które zidentyfikowały wzrost udziału rodzin z dziećmi wśród swoich odbiorców końcowych, mogło mieć na myśli nie tylko obywateli polskich, ale także obywateli Ukrainy.

TabelaA7. Czy Państwa organizacja jest w stanie zapewnić nowym odbiorcom pomoc żywnościową finansowaną z Funduszu?	
Tak	236
Nie	9
Trudno powiedzieć	36

Zdecydowana większość organizacji przyznaje, że nowi odbiorcy mogą liczyć na pomoc żywnościową w ramach POPŻ, przy czym nie jest jasne, czy chodzi o sytuację już zaistniałą czy też o spodziewaną sytuację w najbliższej przyszłości. W tym kontekście warto dodać, że zgodnie z krajowymi Wytycznymi IZ, ilość artykułów spożywczych przysługujących dla jednego odbiorcy końcowego wyrażona w kg i liczbie opakowań jednostkowych, może zostać proporcjonalnie zmniejszona, nie więcej jednak niż do 80% standardowego zestawu w przypadku, gdy organizacja partnerska zidentyfikuje nieprzewidziany wzrost liczby odbiorców końcowych. Być

może właśnie dlatego większość ankietowanych stwierdziła, że będzie w stanie, przynajmniej częściowo, udzielić pomocy z Programu ewentualnym nowym uprawnionym.

TabelaA8. Czy Państwa organizacja jest w stanie zapewnić nowym odbiorcom pomoc żywnościową finansowaną spoza Funduszu?	
Tak	109
Nie	101
Trudno powiedzieć	71

Jeśli chodzi o możliwość udzielenia nowym odbiorcom pomocy żywnościowej finansowanej ze źródeł zewnętrznych spoza POPŻ, to udział odpowiedzi pozytywnych (39%) jest bardzo zbliżony do odsetka odpowiedzi negatywnych (36%). Jednocześnie aż jedna czwarta ankietowanych organizacji nie potrafi jednoznacznie odpowiedzieć na to pytanie. Jednak nawet gdyby założyć, że część organizacji wstrzymujących się od wyrażenia zdania, prowadzi dystrybucję żywności ze źródeł zewnętrznych, nie jest to zapewne na tyle rozwinięta działalność, aby zapewnić pomoc w trybie ciągłym.

TabelaA9. Czy Państwa organizacja jest w stanie zapewnić nowym odbiorcom pomoc materialną finansowaną spoza Funduszu?	
Tak	111
Nie	104
Trudno powiedzieć	66

Podobnie przedstawia się rozkład odpowiedzi jeśli chodzi o dostępność pomocy materialnej świadczonej przez organizacje partnerskie. 39% ankietowanych podmiotów przyznaje, że może zapewnić nowym osobom potrzebującym podstawową pomoc materialną. Niemniej jednak ok. 60% organizacji nie ma takiej możliwości.

Gotowość do udziału w nowym programie na lata 2021-2027

TabelaA10. Czy Państwa organizacja będzie uczestniczyć w kontynuacji programu na lata 2021-2027?	
Tak	248
Nie	4
Trudno powiedzieć	29

Ostatnie pytanie skierowane do organizacji partnerskich dotyczyło planów na przyszłość, tzn. gotowości do udziału w dystrybucji żywności w ramach nowego programu na lata 2021-2027 współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego Plus. Pytanie miało charakter otwarty. Zdecydowana większość uczestników badania (88%) jest zainteresowana kontynuacją pomocy żywnościowej dla osób najbardziej potrzebujących. Najlepiej zobrazują to bezpośrednie cytaty z ankietowanych organizacji:

- *Tak, bardzo chętnie, jeśli będzie kontynuacja, bo ten program jest potrzebny (OPL z województwa lubelskiego)*

- *Chętnie dalej będziemy pomagać potrzebującym. Pytanie tylko, jakie zmiany dojdą do programu w kolejnych latach* (OPL z województwa wielkopolskiego)
- *Tak, bo widzimy ludzi, którym ta pomoc jest potrzebna* (OPL z województwa warmińsko-mazurskiego).

10% uczestników badania nie jest pewnych, czy podejmie się realizacji nowego programu. Tylko 4 organizacje przyznały wprost, że nie będą kontynuować dystrybucji żywności współfinansowanej ze środków EFS+. Dla zobrazowania przyczyn rezygnacji, bezpośredni cytat z OPS pełniącego jednocześnie funkcję OPL:

- *Wydawanie żywności przez OPS znacznie obciąża funkcjonowanie ośrodka* (OPS z województwa wielkopolskiego).

3.2. Badanie odbiorców końcowych

W badaniu wzięło udział łącznie 1180 osób skierowanych do udziału w POPŻ w 2022 r.

Tabela B1. Proszę podać swoją płeć	
Mężczyzna	Kobieta
297	883

Choć udział kobiet i mężczyzn wśród odbiorców pomocy żywnościowej kształtuje się corocznie na zbliżonym poziomie, z jedynie niewielką przewagą kobiet (ok. 51%), to właśnie kobiety wykazują większą aktywność w ramach Programu: nie tylko chętniej uczestniczą w działaniach towarzyszących, stanowiąc w kolejnych podprogramach ponad 70% uczestników warsztatów, ale również są bardziej skore do wyrażania opinii o otrzymywanym wsparciu. Świadczy o tym aż 75-procentowy udział kobiet wśród ankietowanych biorących udział w przedmiotowym badaniu. Są to wyniki bardzo zbliżone do tych z pierwszej tury badania w 2017 r.

Tabela B2. Proszę podać swój wiek					
15 lub mniej	16–24	25–49	50–64	65 lub więcej	Nie wiem lub nie chcę odpowiedzieć
2	32	564	387	192	3

Jeśli chodzi o wiek, większość uczestników badania to osoby w wieku produkcyjnym (80,5%), przy czym przeważają osoby pomiędzy 25 a 49 rokiem życia (ok. 48%). Seniorzy powyżej 65 roku życia stanowią ok. 16% ankietowanych i jest to odsetek zbliżony do średniorocznego udziału tej grupy wiekowej w łącznej liczbie odbiorców końcowych (ok. 12%).

Osoby młode do 24 roku życia to niecałe 3% badanych. Wśród ankietowanych odnotowano także nieznaczący udział 2 dzieci poniżej 15 roku życia. Należy w tym kontekście dodać, że dzieci jako osoby niepełnoletnie nie otrzymują indywidualnych skierowań do pomocy żywnościowej, a jedynie są wykazywane jako uprawnieni członkowie rodzin. Obecność dzieci w punkcie dystrybucji wynika prawdopodobnie ze współtowarzyszenia dorosłemu opiekunowi.

Tabela B3. Czy jest Pan/Pani osobą samotnie wychowującą dzieci?		
Tak	Nie	Nie wiem lub nie chcę odpowiedzieć
262	903	15

Jak wynika ze zgromadzonych danych, ok. 22% badanych odbiorców końcowych to rodzice samotnie wychowujący dzieci. W tym zakresie w strukturze odbiorców końcowych nie odnotowano zmian w porównaniu do 2017 r., kiedy przeprowadzana była pierwsza tura przedmiotowego badania.

Tabela B4. Czy mógłby Pan/mogłaby Pani powiedzieć, jaką pomoc Pan/Pani właśnie otrzymał(a) lub ma otrzymać?

Forma pomocy	Liczba wskazań
Paczki żywnościowe	1165
Posiłki	45
Wyprawki dla niemowląt	12
Tornistry szkolne	26
Materiały papiernicze, zeszyty, długopisy, przybory i inne materiały wymagane przez szkołę (poza ubraniami)	30
Sprzęt sportowy (buty sportowe, stroje gimnastyczne, stroje kąpielowe itp.)	13
Ubrania (kurtki zimowe, buty, mundurki szkolne itp.)	107
Spiwory/koce	23
Sprzęt kuchenny (garnki, patelnie, sztucce)	21
Bielizna pościelowa (ręczniki, pościel)	59
Artykuły higieniczne	80
Inne rodzaje produktów (meble, sprzęt AGD)	6

Zdecydowana większość odbiorców końcowych uczestniczących w badaniu korzysta z pomocy żywnościowej w formie paczek (ok. 99%). Ponadto ok. 4% otrzymuje posiłki. Należy zauważyć, że zgodnie z Programem Operacyjnym, dana osoba może zostać zakwalifikowana wyłącznie do jednej formy pomocy współfinansowanej z FEAD. Oznacza to, że przynajmniej niektóre osoby korzystające z paczek mogą otrzymywać posiłki finansowane z innych źródeł i odwrotnie – odbiorcy posiłków mogą dodatkowo korzystać z artykułów spożywczych, które organizacje gromadzą np. z darowizn.

W Polsce pomoc materialna dla najbardziej potrzebujących nie jest współfinansowana z Funduszu, niemniej jednak spora grupa odbiorców końcowych Programu otrzymuje dodatkowe wsparcie od organizacji. Najczęściej są to ubrania (9%) oraz artykuły higieniczne (ok. 7%) i bielizna pościelowa (5%). Pozostałe formy pomocy materialnej są udostępniane w ograniczonym zakresie.

Tabela B5. Proszę powiedzieć, kto otrzymuje pomoc?

Ja sam(a)	Inne osoby w gospodarstwie domowym	Nie wiem lub nie chcę odpowiedzieć
591	665	0

W przypadku pytania o to, kto korzysta z pomocy w ramach Programu, łączna liczba wskazań jest o 76 większa od liczby osób ankietowanych, najprawdopodobniej ze względu na sposób sformułowania tego pytania. Część badanych wskazała, że z otrzymanej pomocy skorzystają wszyscy członkowie ich gospodarstwa domowego – z samymi ankietowanymi włącznie. Część osób błędnie przypisała się do obydwu grup, zatem faktyczna liczba wskazań „Ja sam(a)” może być nieco mniejsza, niż wynika to z danych zgromadzonych na podstawie ankiet. Gdyby pytanie uwzględniało fakt samotnego zamieszkiwania lub zamieszkiwania wspólnie z członkami rodziny, odpowiedzi zapewne trafniej odzwierciedlałyby strukturę gospodarstw domowych korzystających z pomocy

żywnościowej. Niemniej jednak można zauważyć, że wśród uczestników badania przeważają osoby w rodzinach (ok. 60%).

Tabela B6. Kto jeszcze skorzysta z tej pomocy? Jeśli ktoś jeszcze, ile osób (nie wliczając Pana samego/Pani samej), jakiej płci i w jakim wieku?

	Mężczyzna	Kobieta	Łącznie
5 lub mniej	158	178	336
6–15	258	332	590
16–24	135	180	315
25–49	198	191	389
50–64	81	84	165
65 lub więcej	49	30	79
Łącznie	879	995	1874

Struktura demograficzna wieloosobowych gospodarstw domowych odbiorców pomocy żywnościowej przedstawia się następująco. Liczba kobiet nieco przewyższa liczbę mężczyzn (53%), co znajduje również potwierdzenie w corocznych sprawozdaniach z wdrażania Programu. Przewaga kobiet wśród odbiorców dotyczy prawie wszystkich grup wiekowych, z dwoma wyjątkami: w grupie 25-49 lat oraz wśród seniorów powyżej 65 roku życia udział mężczyzn jest nieco wyższy.

Dzieci poniżej 15 roku życia stanowią niemal połowę odbiorców końcowych (49%) w gospodarstwach domowych osób uczestniczących w badaniu. Osoby młode to z kolei ponad 16% korzystających ze wsparcia z Funduszu trafiającego do rodzin. Prawie jedna trzecia współkorzystających z pomocy żywnościowej to osoby w wieku produkcyjnym (25-64 lata), a jedynie 4% - osoby starsze powyżej 65 roku życia.

Tabela B7. Czy przyszedł Pan/przyszła Pani po pomoc po raz pierwszy?

Tak	Nie	Nie wiem lub nie chcę odpowiedzieć
596	544	40

Wśród uczestników badania zaobserwowano zbliżony udział osób, które zgłosiły się po pomoc żywnościową po raz pierwszy (50,5%) oraz tych już uprzednio korzystających ze wsparcia w danej organizacji. Można założyć, że nawet fakt iż ok. 4% badanych w ogóle nie udzieliło odpowiedzi na powyższe pytanie, nie ma znaczącego wpływu na rozkład wyników.

Tabela B8. Jak często przychodzi Pan/Pani po pomoc?

Codziennie	Co tydzień	Co miesiąc	Inne	Nie wiem lub nie chcę odpowiedzieć
8	69	605	503	20

Pytanie o częstotliwość odbioru żywności to kolejne pytanie, które część odbiorców końcowych (25 – 2%) zinterpretowała indywidualnie, udzielając dwóch odpowiedzi jednocześnie – „co miesiąc” oraz „inne”. Wyjaśnieniem takiej sytuacji może być zmienność dynamiki dystrybucji w poszczególnych organizacjach.

Choć 51% ankietowanych zgłasza się po pomoc raz na miesiąc, to aż 43% badanych wskazało na mniejszą regularność wydań. Część z tych osób udzieliła różnych odpowiedzi opisowych, np. „Gdy jest dostawa”, „Czekam na telefon”, „Raz na 2-3 miesiące”, „Raz na kwartał”, „2-3 razy w roku”, „Zgodnie z wyznaczonym harmonogramem”.

W przypadku odpowiedzi dotyczących codziennego lub cotygodniowego odbioru żywności (łącznie 6,5% wskazań), należy założyć, że dotyczy to wyłącznie żywności udostępnianej przez organizację z innych źródeł spoza Programu, gdyż dostawy żywności współfinansowanej z FEAD do magazynów organizacji partnerskich odbywają się w trybie miesięcznym. Ponadto ilość artykułów przysługujących dla jednego odbiorcy końcowego jest ograniczona – ściśle określona w Wytycznych Instytucji Zarządzającej, a organizacja zobowiązana do sukcesywnego wydawania żywności w trakcie trwania danego Podprogramu (ok. 10 miesięcy dystrybucji). Przy takich założeniach, nie jest możliwe zapewnienie codziennej lub cotygodniowej dystrybucji artykułów spożywczych bez udziału dodatkowych źródeł pozyskiwania żywności.

Tabela B9. Czy wie Pan/Pani, kiedy będzie Pan/Pani potrzebował(a) znowu tej samej pomocy?				
Jutro	Za tydzień	Za miesiąc	Inne	Nie wiem lub nie chcę odpowiedzieć
10	92	744	322	12

Większość ankietowanych (63%) jest zdania, że będzie potrzebować pomocy żywnościowej w ciągu najbliższego miesiąca. Odpowiedzi te częściowo odzwierciedlają faktyczną częstotliwość udostępniania pomocy przez organizacje – zatem niekoniecznie muszą wynikać z rzeczywistego zapotrzebowania, a raczej z samej dostępności pomocy. Na codzienną lub cotygodniową potrzebę korzystania ze wsparcia żywnościowego zwraca uwagę ok. 8% ankietowanych – nieco więcej niż faktycznie uzyskuje ją w tym trybie od organizacji. Natomiast struktura odpowiedzi udzielonych w kategorii „Inne” jest bardzo zbliżona do tej w poprzednim pytaniu (B.8)⁶. Wydaje się więc, że część odbiorców końcowych utożsamia potrzebę pomocy z realną możliwością jej otrzymania. Biorąc pod uwagę siedmioletnie doświadczenie w realizacji Programu, nie dziwi fakt, że organizacje i odbiorcy końcowi wypracowali pewne zasady wydawania żywności, które akceptują i uznają za obowiązujące.

Tabela B10. Czy napotkał Pan/napotkała Pani trudności w otrzymaniu pomocy?		
Tak	Nie	Nie wiem lub nie chcę odpowiedzieć
31	1135	14

Zdecydowana większość ankietowanych (96%) nie napotyka żadnych trudności z otrzymaniem pomocy w ramach Programu. Jedynie 2,6% uczestników badania wskazuje na występowanie przeszkód.

Tabela B10a. Jeśli tak, jakiego rodzaju?	
Konieczność otrzymania dokumentów z urzędu	24
Konieczność długiej podróży	7
Przeszkody psychologiczne	7
Inne (wiek, stan zdrowia, brak spełniania kryterium dochodowego)	4

⁶ „Gdy żywność będzie znów wydawana”, „Za 2-3 miesiące”, „Zgodnie z wyznaczonym harmonogramem”.

Wśród niedogodności towarzyszących zgłaszaniu się po pomoc żywnościową największy udział ma konieczność nawiązania kontaktu z urzędem (ośrodkiem pomocy społecznej) w celu potwierdzenia kwalifikowalności danej osoby do wsparcia z Programu, choć w świetle odpowiedzi udzielonych przez całą badaną grupę, to niewielki odsetek wskazań (ok. 2%). Pozostałe trudności stanowią mniej niż 1% udzielonych odpowiedzi.

Tabela B11. Czy pomoc otrzymana z Funduszu zmieniła coś dla Pana/Pani lub dla członków Pana/Pani gospodarstwa domowego?			
Tak	Częściowo	Nie	Nie wiem lub nie chcę odpowiedzieć
757	350	52	21

Aż 64% osób uczestniczących w badaniu przyznaje, że pomoc otrzymana w ramach Programu miała pozytywny wpływ na sytuację odbiorców lub członków ich gospodarstw domowych. Ponadto ok. 30% ankietowanych dostrzega częściowy pozytywny wpływ otrzymanego wsparcia na poprawę swojej sytuacji. Jak wynika z powyższych danych, ponad 90% respondentów ocenia otrzymaną pomoc jako potrzebną. Jedynie ok. 4% badanych przyznało, że udział w Programie nie miał żadnego wpływu na poprawę ich indywidualnej sytuacji.

Tabela B11a. Jeśli „nie” lub „częściowo”, proszę powiedzieć dlaczego?	
Niewystarczająca ilość żywności/produktów	221
Niewystarczająca częstotliwość dystrybucji żywności/produktów	133
Potrzeba innego rodzaju pomocy (pomoc finansowa, środki czystości, ubranie)	55

Ponad połowa ankietowanych, którzy wskazali na brak wpływu lub częściowy wpływ, przyczyn tego zjawiska upatruje w niewystarczającej ilości udostępnianych produktów, natomiast ok. jedna trzecia uważa, że niewystarczająca jest częstotliwość, z jaką otrzymują żywność. Ponadto 13% z tej grupy wskazuje, że bardziej potrzebna byłaby inna forma pomocy, w tym bezpośrednia pomoc finansowa.

Tabela B12. Czy rok temu mógł Pan/mogła Pani/Pana/Pani gospodarstwo domowe mogło pozwolić sobie na kupno otrzymanej właśnie żywności/produktów?		
Tak	Nie	Nie wiem lub nie chcę odpowiedzieć
400	727	53

Nieco ponad 60% uczestników badania oceniło, że w poprzednim roku ich gospodarstwo domowe nie mogło sobie pozwolić na zakup otrzymanej właśnie żywności. Jedynie 30% przyznaje, że ich sytuacja uległa pogorszeniu w ciągu ostatniego roku. Można wywnioskować, że większość odbiorców końcowych PO PŻ to osoby potrzebujące powtarzalnego wsparcia, co częściowo tłumaczą kryteria kwalifikujące do udziału w programie, w tym fakt korzystania ze świadczeń krajowego systemu pomocy społecznej. Wydaje się, że tę grupę charakteryzuje raczej niewielka zmienność, napływ nowych odbiorców jest ograniczony.

Tabela B13. Czy otrzymuje Pan/Pani lub inni członkowie Pana/Pani gospodarstwa domowego pomoc od innych organizacji?

Tak	Nie	Nie wiem lub nie chcę odpowiedzieć
128	893	159

Ponad 75% ankietowanych przyznaje, że otrzymuje pomoc tylko od jednej organizacji – tej która uczestniczy w realizacji PO PŻ. Tylko ok. 10% badanych jest beneficjentami pomocy z innych organizacji. W tym kontekście warto podkreślić, że odbiorca końcowy PO PŻ może zgłaszać się po odbiór żywności wyłącznie do jednej OPL w trakcie danego Podprogramu, którą OPS wskazał w skierowaniu dla tej osoby. Zatem dodatkowe wsparcie, jakie niektórzy odbiorcy otrzymują pochodzi spoza PO PŻ.

Wyniki pokazują, że powyższe pytanie to właściwie jedyne, w przypadku którego zaobserwowano dość wysoki udział wstrzymania się od udzielenia odpowiedzi. Aż 13% respondentów nie chciało się wypowiedzieć na temat korzystania z pomocy innych organizacji. Być może ma to związek z faktem, że badanie przeprowadzali pracownicy i wolontariusze OPL. Część ankietowanych mogła zrezygnować z odpowiedzi, aby nie urazić osób, którym zawdzięcza pomoc.

Tabela B13a. Jeśli tak, jakiego rodzaju jest to pomoc?

	Liczba wskazań
Paczki żywnościowe	153
Posiłki	47
Wyprawki dla niemowląt	8
Tornistry szkolne	18
Materiały papiernicze, zeszyty, długopisy, przybory do malowania i inne materiały wymagane przez szkołę (poza ubraniami)	22
Sprzęt sportowy (buty sportowe, stroje gimnastyczne, stroje) kąpielowe itp.)	11
Ubrania (kurtki zimowe, buty, mundurki szkolne itp.)	48
Śpiwory/koce	4
Sprzęt kuchenny (garnki, patelnie, sztucce itp.)	10
Bielizna pościelowa (ręczniki, pościel)	23
Artykuły higieniczne (apteczka pierwszej pomocy, mydło, szczoteczka do zębów) jednorazowa maszynka do golenia itp.)	28
Pomoc finansowa z OPS	6

Struktura odpowiedzi na pytanie o rodzaj pomocy oferowany przez inne organizacje uwidacznia pewne rozbieżności. Aż 153 osoby wskazały, że otrzymują paczki żywnościowe od innych organizacji, w tym część osób, które w poprzednim pytaniu o sam fakt korzystania z takiego wsparcia – wstrzymały się od głosu lub udzieliły odpowiedzi przeczącej. Być może część ankietowanych samodzielnie wypełniających formularz po prostu pominęło wcześniejsze pytanie przez przeoczenie lub celowo, nie mając pewności skąd pochodzi wsparcie, z którego dodatkowo korzystają.

Niezależnie od powyższego, paczki żywnościowe to najczęstsza forma dodatkowej pomocy dla odbiorców końcowych PO PŻ (13% korzystających). Zbliżony odsetek odbiorców otrzymuje posiłki oraz ubrania (odpowiednio po ok. 4%). Inne formy pomocy materialnej są zdecydowanie mniej dostępne.

Tabela B14. W przypadku otrzymania teraz lub w przeszłości porad lub wskazówek od niniejszej organizacji, proszę powiedzieć, czego dotyczyły?	
Porady dotyczące przygotowywania żywności i jej przechowywania, warsztaty kucharskie, działania edukacyjne promujące zdrowe odżywianie się lub porady dotyczące niemarnowania żywności	884
Porady dotyczące czystości osobistej	55
Skierowanie do kompetentnych służb (np. socjalnych lub administracyjnych)	67
Coaching i warsztaty indywidualne	24
Wsparcie psychologiczne i terapeutyczne	94
Porady w zakresie zarządzania budżetem domowym	354
Inne	5

Prawie 75% badanych przyznaje, że uczestniczyło w działaniach towarzyszących bezpośrednio związanych z otrzymaną pomocą żywnościową (warsztatach kulinarnych, dietetycznych lub niemarnowania żywności). Z porad w zakresie zarządzania budżetem domowym skorzystało 30% ankietowanych. Wsparcie psychologiczne zaoferowano ok. 8% respondentów. Blisko 6% wskazań to skierowanie do innych kompetentnych służb, co może wynikać z faktu, że część OPL, w których przeprowadzono badanie to OPS-y. Osoby udzielające takiej odpowiedzi mogły mieć na myśli wsparcie, jakie otrzymały od OPS w ramach indywidualnego planu pomocy oferowanego w krajowym systemie pomocy społecznej.

Tabela B15. Czy te porady lub wskazówki były przydatne?				
Bardzo przydatne	Dość przydatne	Niezbyt przydatne	Zupełnie nieprzydatne	Nie chce odpowiedzieć
481	446	44	13	135

Uczestnicy działań towarzyszących oceniają je zdecydowanie pozytywnie, zważywszy, że za bardzo przydatne uznaje je ok. 40% ankietowanych, a łączny odsetek wskazań „bardzo” oraz „dość przydatne” to prawie 80%.

Jednocześnie ok. 11% respondentów nie chce lub nie potrafi jednoznacznie ocenić przydatności działań towarzyszących, w których wzięło udział. Co równie istotne, łączy odsetek ocen negatywnych to niecałe 5%.

O tym, że działania towarzyszące to bardzo istotna wartość dodana pomocy oferowanej w ramach PO PŻ wielokrotnie wypowiedzieli się przedstawiciele OPO/OPR/OPL. Pozytywne odpowiedzi ze strony odbiorców końcowych wydają się potwierdzać tę opinię.

Tabela B16. Czy otrzymuje Pan/Pani jakiegokolwiek wynagrodzenie z tytułu pracy?		
Tak	Nie	Nie wiem lub nie chcę odpowiedzieć
296	865	19

Jeśli chodzi o źródło dochodów, większość ankietowanych odbiorców pomocy żywnościowej nie otrzymuje żadnego wynagrodzenia z tytułu pracy (73%). Jedna czwarta uczestników badania to osoby posiadające zatrudnienie. Niewielka grupa ankietowanych (ok. 1,6%) nie chce wypowiadać się na temat swojego statusu na rynku pracy.

Tabela B17. Czy otrzymuje Pan/Pani jakiegokolwiek inne wynagrodzenie lub korzyści?		
Tak	Nie	Nie wiem lub nie chcę odpowiedzieć
572	592	16

Prawie połowa ankietowanych (48%) przyznaje, że utrzymuje się ze źródeł niezarobkowych – prawdopodobnie ze świadczeń, co znajduje uzasadnienie w obowiązujących kryteriach kwalifikowania do pomocy żywnościowej (niski dochód oraz inna określona przepisami o pomocy społecznej przesłanka trudnej sytuacji życiowej).

Tabela B18. Czy inni członkowie Pana/Pani gospodarstwa domowego otrzymują jakiegokolwiek wynagrodzenie z tytułu pracy?		
Tak	Nie	Nie wiem lub nie chcę odpowiedzieć
286	821	73

Prawie 70% uczestników badania przyznaje, że członkowie ich gospodarstwa domowego to osoby niepracujące. W przypadku 24% respondentów, budżet domowy zasilają dochody z pracy zarobkowej osób współzamieszkujących. Warto także odnotować, że ankietowani byli mniej skłonni do udzielania informacji o źródłach utrzymania innych osób w swoich gospodarstwach domowych – 6% w ogóle odmówiło odpowiedzi na to pytanie.

Tabela B19. Czy inni członkowie Pana/Pani gospodarstwa domowego otrzymują jakiegokolwiek inne wynagrodzenie lub korzyści?		
Tak	Nie	Nie wiem lub nie chcę odpowiedzieć
230	886	64

W przypadku niespełna 20% ankietowanych, członkowie ich gospodarstw domowych to osoby posiadające niezarobkowe źródło dochodu (świadczenia), natomiast 75% przyznaje, że współzamieszkujące osoby nie posiadają jakiegokolwiek innego źródła dochodu. Zatem pomijając osoby pracujące, można stwierdzić, że ok. 50% członków rodzin odbiorców końcowych pomocy żywnościowej nie posiada żadnego indywidualnego źródła dochodu i pozostaje wyłącznie na ich utrzymaniu.

Tabela B20. Czy ma Pan/Pani obywatelstwo polskie?		
Tak	Nie	Nie wiem lub nie chcę odpowiedzieć
1089	53	38

Zdecydowana większość uczestników badania to osoby posiadające obywatelstwo polskie (92%). Osoby obcego pochodzenia stanowią niewielką grupę respondentów (ok. 4,5%). Jednocześnie ok. 3% ankietowanych nie chciało ujawnić lub nie potrafiło określić swojego obywatelstwa.

Tabela B21. Czy ma Pan/Pani obywatelstwo innego kraju UE?		
Tak	Nie	Nie wiem lub nie chcę odpowiedzieć
28	435	717

Pytanie dotyczące obywatelstwa innego niż Polska kraju UE okazało się najbardziej problematyczne

ze wszystkich skierowanych do uczestników badania. Aż 60% ankietowanych w ogóle nie udzieliło na nie odpowiedzi. Być może częściowym wytłumaczeniem takiej sytuacji jest zdecydowana przewaga wśród osób badanych obywateli polskich i fakt, że mogli oni celowo pominąć pytanie B.21 uznając, że ich nie dotyczy.

Natomiast spośród wszystkich osób nieposiadających obywatelstwa polskiego, niewiele ponad połowa (ok. 52%) zadeklarowało obywatelstwo innego państwa członkowskiego UE. Z powyższego wynika, że w badanej grupie odbiorców końcowych programu obywatele państw spoza UE stanowili jedynie ok. 2%.

Tabela B22. Czy jest Pan/Pani osobą ubiegającą się o azyl lub uchodźcą?		
Tak	Nie	Nie wiem lub nie chcę odpowiedzieć
15	1065	100

Osoby ubiegające się o azyl lub posiadające status uchodźcy stanowiły ok. 1,2% badanej populacji oraz ok. 28% wszystkich ankietowanych obcokrajowców.

Tabela B23. Czy ma Pan/Pani gdzie mieszkać?		
Tak	Nie	Nie wiem lub nie chcę odpowiedzieć
1060	43	77

Zdecydowana większość respondentów (ok. 90%) ma gdzie mieszkać. Jedynie ok. 4% ankietowanych to osoby w kryzysie bezdomności, nieposiadające miejsca zamieszkania. Ponadto ok. 6% badanych nie chciała wypowiadać się co do własnej sytuacji mieszkaniowej.

B23a. Jeśli ma Pan/Pani gdzie mieszkać, co to za miejsce?	
Własnościowe lub wynajmowane mieszkanie lub dom, samodzielnie lub z rodziną	909
Wspólne mieszkanie z przyjaciółmi lub innymi osobami	66
Długoterminowe miejsce w instytucji	12
Dom w stanie ruiny	38
Przyczepa kempingowa	2
Inne (mieszkanie socjalne)	65
Nie wiem lub nie chcę odpowiedzieć	88

Większość ankietowanych mieszka we własnym mieszkaniu lub domu, samodzielnie lub z rodziną – dotyczy to 77% badanej populacji. Wspólne zamieszkiwanie z przyjaciółmi lub innymi niespokrewnionymi osobami deklaruje ok. 6% respondentów. Podobnie kształtuje się udział osób zamieszkujących lokale socjalne. Ok. 3% badanych ocenia swoje aktualne miejsce zamieszkania jako znajdujące się w stanie ruiny. Jednocześnie ok. 7% uczestników badania nie potrafiło bądź nie chciało scharakteryzować swojego miejsca zamieszkania.

4. Wnioski końcowe z badania

Badaniem zostało objętych łącznie 281 OPR/OPL oraz 1180 odbiorców końcowych. Struktura badanych organizacji odzwierciedla liczebność sieci czterech OPO.

Wśród badanych organizacji dominują te z wieloletnim doświadczeniem w realizacji dystrybucji żywności, którą wydają odbiorcom końcowym w tej gminie, w której same mają siedzibę. Koszty dystrybucji są podzielone pomiędzy OPR i OPL, z tym że OPL częściej dodatkowo korzystają ze wsparcia finansowego ze strony gminy. Za obsługę dystrybucji odpowiadają przede wszystkim członkowie lub pracownicy organizacji, ale również wolontariusze.

Ankietowane OPR/OPL wydają odbiorcom paczki żywnościowe finansowane z FEAD, rzadziej posiłki. Dystrybucja żywności odbywa się przeważnie raz w miesiącu. Prawie wszystkie badane organizacje oferują swoim odbiorcom działania towarzyszące, najczęściej bezpośrednio związane z tematyką żywnościową, przy czym średnia liczba uczestników działań w danej organizacji nie przekracza 50 osób.

Pomoc niefinansowaną z FEAD oferuje swoim podopiecznym ok. 1/3 ankietowanych organizacji, najczęściej także w formie paczek żywnościowych.

Organizacje nie obserwują znaczących zmian w jeśli chodzi o liczbę osób potrzebujących, zgłaszających się po pomoc, ale zauważają pewne zmiany w strukturze grupy docelowej, w tym większy udział osób starszych po 65. roku życia, osób niepełnosprawnych oraz osób bezrobotnych. Organizacje jedynie częściowo deklarują możliwość objęcia pomocą nowych odbiorców końcowych, zarówno finansowaną z FEAD jak i z innych źródeł.

Zdecydowana większość ankietowanych OPR/OPL dostrzega potrzebę kontynuacji wsparcia żywnościowego dla osób potrzebujących i deklaruje gotowość do udziału w realizacji nowego programu na lata 2021-2027.

Jeśli chodzi o wyniki badania odbiorców końcowych, większość uczestników to kobiety pomiędzy 25 a 49 rokiem życia. Osoby samotnie wychowujące dzieci to ok. 20% ankietowanych. Prawie wszyscy badani są odbiorcami paczek żywnościowych finansowanych z FEAD, udział odbiorców posiłków jest bardzo ograniczony. Najczęstszą formą pomocy udostępnianą spoza FEAD są ubrania i artykuły higieniczne.

Ankietowani to w dużej mierze członkowie wieloosobowych gospodarstw domowych (60%), a z pomocy oprócz nich samych korzysta dodatkowa grupa ponad 1800 osób, przy czym połowę stanowią dzieci poniżej 15 roku życia.

Połowa ankietowanych zgłasza się po odbiór pomocy raz na miesiąc, pozostali wskazują na mniejszą regularność wsparcia (raz na 2 lub 3 miesiące). Ocena zapotrzebowania na pomoc wśród osób korzystających w zdecydowanej większości przypadków odzwierciedla jej dostępność.

Większość badanych nie miała trudności z otrzymaniem pomocy, a wśród nielicznych wskazań niedogodności pojawiła się konieczność kontaktu z urzędem w celu zakwalifikowania do programu. Ocena wpływu pomocy na sytuację odbiorców końcowych jest bardzo pozytywna – ok. 90% ankietowanych zidentyfikowała poprawę lub częściową poprawę swojej sytuacji dzięki otrzymanemu wsparciu. Jak uznali badani, wpływ byłby większy, gdyby oferowano większy asortyment artykułów spożywczych i z większą częstotliwością. Część ankietowanych odbiorców i organizacji wyraźnie wskazała na zmniejszenie zakresu pomocy w porównaniu do lat poprzednich, co jest zgodne ze stanem faktycznym i wynika z końcowego etapu wdrażania programu.

Ok. 1/3 badanych to osoby, które deklarują, że rok wcześniej mogłyby sobie pozwolić na zakup otrzymanej pomocy. Pozostali odbiorcy to osoby, które pozostają w trudnej sytuacji od dłuższego

czasu.

75% ankietowanych to podopieczni jednej organizacji. Pozostali korzystają z dodatkowego wsparcia ze strony innych organizacji (spoza FEAD), przy czym przeważa również pomoc żywnościowa w formie paczek lub posiłków.

Większość badanych uczestniczyła przynajmniej raz w jakiejś formie działań towarzyszących, w bieżącym roku lub poprzednich i oceniła je jako „przydatne” lub „bardzo przydatne”.

Jeśli chodzi o status badanych na rynku pracy, ponad 70% nie otrzymuje żadnego wynagrodzenia z pracy, a blisko połowa utrzymuje się wyłącznie ze świadczeń. Większość badanych przyznaje, że członkowie ich gospodarstwa domowego również nie pracują zarobkowo, przy czym tylko 20% z nich otrzymuje świadczenia.

Zdecydowana większość ankietowanych to osoby posiadające obywatelstwo polskie. Wśród odbiorców obcego pochodzenia nieznacznie przeważają osoby z obywatelstwem innego państwa UE. Uchodźcy i osoby ubiegające się o azyl to jedynie 1% badanej populacji.

Uczestnicy badania w większości mają gdzie mieszkać – jedynie 4% udzieliło odpowiedzi przeczącej.

Badanie uwidocznilo, że realizacja pomocy żywnościowej dla potrzebujących w ramach FEAD odbywa się w oparciu o zaangażowanie organizacji posiadających wieloletnie doświadczenie w dystrybucji żywności. Jednocześnie wykazało, że środki finansowe przeznaczone na wsparcie realizacji dystrybucji są niewystarczające, co uwidacznia dodatkowe zaangażowanie finansowe ze strony samorządów. Wsparcie potencjału organizacyjnego OPL jest niezbędne, zatem środki ryczałtowe przysługujące organizacjom z tytułu kosztów transportu, magazynowania i administracji powinny obowiązkowo trafiać w pewnej części na poziom OPL jeśli ponosi ona dany rodzaj kosztów. Badanie wykazało również znaczący udział OPS pełniących jednocześnie funkcję OPL, co dodatkowo potwierdza zaangażowanie samorządów w realizację dystrybucji. Można oczekiwać, że wsparcie potencjału OPL przynajmniej częściowo przyczyni się do zmniejszenia udziału OPS w charakterze OPL.

Jak wynika ze zgromadzonych danych, pomoc żywnościowa finansowana z FEAD stanowi główną formę wsparcia żywnościowego oferowanego przez organizacje odbiorcom końcowym. Niewiele ponad 1/3 badanych OPL udostępnia pomoc pochodzącą ze źródeł zewnętrznych. Zatem w przypadku wystąpienia nieprzewidzianych sytuacji kryzysowych skutkujących zwiększeniem liczebności grupy docelowej osób uprawnionych do skorzystania z pomocy, dostęp do niej może być znacznie ograniczony. W tym kontekście uzasadnione jest wspieranie dystrybucji dodatkowej żywności spoza programu.

Pomoc jest oceniana pozytywnie, choć w opinii zarówno organizacji i odbiorców końcowych powinna być bardziej zintensyfikowana pod względem ilości żywności przypadającej na jedną osobę oraz częstotliwości dystrybucji. To dodatkowy argument na rzecz wspierania organizacji partnerskich w działaniach na rzecz pozyskiwania żywności pochodzącej z darowizn, która będzie stanowić wymierną pomoc dla osób najbardziej potrzebujących.

Działania towarzyszące stanowią istotną wartość dodaną programu, zdecydowana większość ankietowanych ocenia je jako przydatną formę wsparcia.

Odbiorcy końcowi pomocy żywnościowej to osoby w trudnej sytuacji, korzystające z różnych form pomocy oferowanej w ramach krajowego systemu pomocy społecznej, których głównym źródłem utrzymania są w dużej mierze świadczenia.

5. Spis organizacji partnerskich uczestniczących w badaniu

Federacja Polskich Banków Żywności

Województwo	Nazwa organizacji lokalnej	Liczba ankiet
Dolnośląskie	Stowarzyszenie Nowa Nadzieja w Bielawie	4
Dolnośląskie	MGOPS Bolków	4
Dolnośląskie	OPS Duszniki-Zdrój	4
Dolnośląskie	Towarzystwo Pomocy im. św. Brata Alberta Koło w Swidnicy	4
Dolnośląskie	Fundacja Przystań w Scinawie	4
Dolnośląskie	OPS Szczytna	4
Dolnośląskie	GOPS Żmigród	4
Dolnośląskie	MGOPS Lubawka	4
Dolnośląskie	OPS Sobótka	4
Kujawsko-pomorskie	MOPS w Łasinie	23
Kujawsko-pomorskie	MOPS w Radczyniu Chełmińskim	15
Kujawsko-pomorskie	GOPS w Ciechanowie	4
Kujawsko-pomorskie	GOPS w Kikole	4
Lubelskie	GOPS w Izbicy	6
Lubelskie	Chrześcijańska Służba Charytatywna w Puławach	5
Lubelskie	OPS w Żmudzi	6
Lubelskie	OPS w Rykach	6
Lubelskie	GOPS w Nieliszu	6
Lubelskie	GOPS w Starym Zamościu	6
Lubelskie	GOPS w Jastkowie	6
Lubelskie	OPS w Godziszewie	5
Lubelskie	GOPS w Tuczej	5
Lubelskie	MOPS w Chełmie	6
Lubelskie	OSP w Aleksandrowie Pierwszym	6
Lubelskie	GOPS w Suścu	5
Lubelskie	MOPS w Rejowcu Fabrycznym	5
Łódzkie	GOPS w Kobielach Wielkich	4
Łódzkie	Gmina Strzelce	4
Łódzkie	GOPS Lutomiersk	4
Łódzkie	Fundacja Równe Szanse	4
Łódzkie	Gmina Łanięta	4
Łódzkie	Stowarzyszenie Seniorów Integracja	4
Łódzkie	MOPS w Wolborzu	4
Małopolskie	Parafia Rzymskokatolicka pw. Św. Jadwigi Królowej w Gorlicach	4
Małopolskie	GOPS W Rzezawie	4
Małopolskie	Stowarzyszenie Mayday w Krakowie	4
Małopolskie	GOPS w Szerzycach	4
Małopolskie	Towarzystwo Przyjaciół Dzieci Oddział w Proszowicach	4
Małopolskie	GOPS w Maglinach	4

Małopolskie	GOPS w Inowanicach	4
Małopolskie	GOPS w Tomicach	4
Małopolskie	MGOPS w Rzepienniku Strzyżewskim	4
Małopolskie	GOPS w Kocmyrzowie	4
Mazowieckie	Federacja Ruch Organizacji na Rzecz Społecznej Aktywności ROSA	4
Mazowieckie	Ochotnicza Straż Pożarna w Jednorożcu	4
Mazowieckie	GOPS w Kuczborku-Osadzie	4
Mazowieckie	GOPS w Ciechanowie	4
Mazowieckie	OPS w Chorzele	4
Mazowieckie	Fundacja Inicjatyw Prorodzinnych i Opiekuńczo-Wychowawczych "Nasze Dzieci" w Krasnem	4
Mazowieckie	GOPS w Sierpcu	4
Mazowieckie	Stowarzyszenie Rodzin Zastępczych i Adopcyjnych "Otwarte Serca" w Płocku	4
Mazowieckie	GOPS w Małej Wsi	4
Mazowieckie	Polski Związek Emerytów Rencistów i Inwalidów Koło nr 42 w Płocku	4
Mazowieckie	Stowarzyszenie "Naszej Sprawy" w Pacynie	4
Mazowieckie	GOPS w Korczewie	5
Mazowieckie	GOPS w Mińsku Mazowieckim	5
Mazowieckie	GOPS w Sarnakach	4
Mazowieckie	GOPS w Mrozach	4
Mazowieckie	Parafialny Zespół Caritas przy kościele pw. Zygmunta Króla w Łosicach	2
Mazowieckie	Szydłowieckie Stowarzyszenie Pomocy Osobom Najuboższym	4
Mazowieckie	MOPS w Jedlni Letnisko	5
Mazowieckie	Stowarzyszenie Wspólnota Kazanowa	4
Mazowieckie	GOPS w Siennie	5
Mazowieckie	Obywatelski Ruch Ochrony Bezrobotnych Stowarzyszenie Ogólnopolskie O/Grójec	4
Opolskie	MOPR w Opolu	4
Opolskie	Krapkowickie Centrum Dobroczynności w Krapkowicach	4
Opolskie	OPS w Bąbrowie	4
Opolskie	Stowarzyszenie Monar Schronisko dla Osób Bezdomnych "Markot" w Kędzierzynie-Koźlu	1
Opolskie	OPS w Paczkowie	4
Opolskie	OPS w Białej	4
Podkarpackie	Stowarzyszenie "Razem" w Budach Głogowskich	4
Podkarpackie	Centrum Usług Społecznych w Adamowie	4
Podkarpackie	"Rodzina Rodzin" Stowarzyszenie na Rzecz Rodzin Wieloletnich w Rzeszowie	4
Podkarpackie	OPS jak w Harasiukach	13
Podkarpackie	OSP w Chobrzeżanach	9
Podkarpackie	Parafialny Zespół Caritas P.P. MBWW w Połańcu	7
Podlaskie	Stowarzyszenie Pomocy Rodzinie DROGA Białystok	6
Podlaskie	Stowarzyszenie KONTAKT MIAST Eindhoven-Białystok	4

Podlaskie	Stowarzyszenie Sami Sobie Hajnówka	4
Podlaskie	GOPS w Poświętnem	4
Podlaskie	GOPS w Filipowie	5
Podlaskie	Towarzystwo Przyjaciół Goniądza	4
Podlaskie	GOPS	4
Pomorskie	GOPS Karsin	4
Pomorskie	Stowarzyszenie Rodzina Kolpinga w Człuchowie	4
Pomorskie	Stowarzyszenie NAZARET im. Sw. FILIPA Neri, Bytów	4
Pomorskie	Towarzystwo Pomocy Sw. Brata Alberta w Słupsku	3
Pomorskie	MOPR w Słupsku	8
Pomorskie	MOPS w Ustce	4
Pomorskie	GOPS w Tczewie z siedzibą w Gnieszewie	11
Pomorskie	GOPS w Morzeszczynie	12
Pomorskie	GOPS w Bobowie	12
Śląskie	Fundacja Zacisze Grażyny Niewieszce	4
Śląskie	ORB Zabrze	4
Śląskie	OPS Chorzów	4
Śląskie	OPS Pszczyna	4
Śląskie	OPS Jastrzębie-Zdrój	4
Świętokrzyskie	GOPS w Gnojnie	4
Świętokrzyskie	GOPS w Nagłowicach	4
Świętokrzyskie	Towarzystwo Pomocy Sw. Brata Alberta Koło Włoszczowskie	4
Świętokrzyskie	GOPS w Gowarczowie	4
Świętokrzyskie	Stowarzyszenie Rozwoju Wsi Mąchocice Scholasteria i Ciekoty "Żeromszczyzna"	4
Świętokrzyskie	OPS w Baćkowicach	4
Świętokrzyskie	MGOPS w Nowej Słupi	4
Świętokrzyskie	OPS w Sadowiu	4
Świętokrzyskie	OPS w Ożarowie	4
Świętokrzyskie	MGOPS w Bodzytynie	4
Warmińsko-mazurskie	Miejsko-Gminny OPS w Tolkmicku	4
Warmińsko-mazurskie	Stowarzyszenie "Pajdka" w Elblągu	4
Wielkopolskie	GOPS Ceków Kolonia	4
Wielkopolskie	Centrum Usług Społecznych Rychwał	4
Wielkopolskie	GOPS Przykona	4
Wielkopolskie	OSP w Brudzynie	4
Wielkopolskie	Stowarzyszenie Przyjaciół Dobrej Woli	4
Wielkopolskie	Stowarzyszenie "Echo"	4
Wielkopolskie	Fundacja na Rzecz Rewaloryzacji Miasta Srem	4
Wielkopolskie	Pniewskie Stowarzyszenie "Perspektywa" w Pniewach	4
Wielkopolskie	OPS w Nowym Tomysłu	4
Wielkopolskie	OPS w Miłosławiu	4
Wielkopolskie	Akcja Humanitarna Życie	4

Wielkopolskie	KGW "Wiatrowo"	4
Wielkopolskie	Stowarzyszenie "Oni"	4
Wielkopolskie	KGW "Górzna" w Górznej	4
Zachodniopomorskie	Stowarzyszenie Inkubator Pomysłów	4
Zachodniopomorskie	Fundacja Speak Up	4
Zachodniopomorskie	GOPS w Darłowie	4
Zachodniopomorskie	Szczecinecka Fundacja na Rzecz Osób Poszkodowanych w Wypadkach Komunikacyjnych	4

Województwo	Nazwa organizacji lokalnej	Liczba ankiet
Dolnośląskie	Parafia pw. Niepokalanego Poczęcia NMP w Chojnowie	4
Dolnośląskie	Parafia pw. Narodzenia NMP w Chojnowie	4
Dolnośląskie	Parafia pw. Trójcy Św. w Legnicy	4
Dolnośląskie	Parafia pw. Wniebowzięcia NMP w Chocianowie	4
Dolnośląskie	Parafia pw. Wniebowzięcia NMP w Bolesławcu	4
Kujawsko – Pomorskie	GOPS Czernikowo	2
Kujawsko – Pomorskie	GOPS Lisewo	3
Kujawsko – Pomorskie	GOPS Papowo Biskupie	2
Kujawsko – Pomorskie	GOPS Zławieś Wielka	2
Kujawsko – Pomorskie	MOPS Golub-Dobrzyń	3
Kujawsko – Pomorskie	GOPS Bartniczka	1
Kujawsko – Pomorskie	GOPS Brodnica	1
Kujawsko – Pomorskie	Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Chodczu	4
Kujawsko – Pomorskie	Miejski Ośrodek pomocy Społecznej w Kowalu	4
Lubelskie	Parafia p.w.Św. Jana Chrzciciela w Janowie Lubelskim	4
Lubuskie	PZC Chynów	4
Lubuskie	Parafia p.w.Św.Józefa - Zabór	4
Lubuskie	PZC Parafia Rzymskokatolicka p.w.Św.Stanisława Kostki - Zielona Góra	4
Lubuskie	PZC Parafia p.w.Podwyższenia Krzyża Świętego	4
Lubuskie	PZC Parafia p.w.Chrystusa Króla	4
Lubuskie	Caritas Diecezji Zielonogórsko-Gorzowskiej (Magazyn pomocy Rzeczowej i Żywnościowej)	4
Lubuskie	PZC Parafia p.w.Św. Brata Alberta	4
Małopolskie	GOPS Dąbrowa Tarnowska	4
Małopolskie	GOPS Radziemice	4
Małopolskie	GOPS Wierzchosławice	4
Małopolskie	MGOPS Szczawnica	4
Małopolskie	OPS Lipnica Wielka	4
Małopolskie	MGOPS Radłów	4
Małopolskie	OPS Jabłonna	4
Małopolskie	GOPS Gromnik	4
Małopolskie	OPS Libiąż	4
Mazowieckie	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Sokołowie Podlaskim	4
Mazowieckie	Parafia Wniebowzięcia NMP w Węgrowie	4
Mazowieckie	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Sterdyni	4
Mazowieckie	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Liwie	4
Mazowieckie	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Miedznej	4
Mazowieckie	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Jabłonie Lackiej	4

mazowieckie	PZCh w Nowym Mieście nad Pilicą	4
mazowieckie	PZCh w Sannikach	4
Mazowieckie	Parafia p.w.Świętego Stanisława Biskupa i Męczennika w Sieluniu	4
Mazowieckie	OPS w Myszyńcu	4
Podkarpackie	Parafia Rzymskokatolicka p.w.M.B.Fatimskiej w Rozborzu	4
Podkarpackie	Parafia Rzymskokatolicka p.w. M.B.Pocieszenia w Ujeznej	4
Podkarpackie	Parafia Rzymskokatolicka P.w.Św.Judy Tadeusza w Mirocinie	4
Podkarpackie	Ośrodek Pomocy Społecznej w Zaklinowie	4
Podlaskie	Parafia Przemienienia Pańskiego w Perlejewie	4
Podlaskie	Parafia Trójcy Przenajświętszej w Drohiczynie	4
Podlaskie	Ośrodek Wsparcia Rodzin	4
Podlaskie	PZC Parafia p.w.Matki Bożej Bolesnej	4
Podlaskie	PZC Parafia p.w.Św. Anny Kolno	4
Pomorskie	PZC Starogard Gdański Parafia p.w.Św.Wojciecha	4
Śląskie	Centrum Usług Społecznych w Bojszowach	4
Śląskie	Śląskie Stowarzyszenie Charytatywne PRZYSTAŃ	4
Śląskie	Parafia Rzymskokatolicka p.w.Św. Brata Alberta w Żorach	4
Śląskie	Parafia Rzymskokatolicka p.w.M.B. Nieustającej pomocy w Pyskowicach	4
Śląskie	Parafia Rzymskokatolicka p.w.Św.Piotra i Pawła w Katowicach	4
Śląskie	Caritas Archidiecezji Katowickiej Ośrodek Bł. Karolina w Łędzinach	4
Świętokrzyskie	Parafia p.w.Św.Józefa w Sandomierzu	4
Warmińsko - Mazurskie	GOPS Działdowo	1
Warmińsko - Mazurskie	Miasto Gmina Działdowo	1
Warmińsko - Mazurskie	Lubomino, GOPS	4
Warmińsko - Mazurskie	Frombork –Parafia NMP	4
Warmińsko - Mazurskie	Olsztynek-Parafia Bł. Anieli Salawy	4
Warmińsko - Mazurskie	Żegoty, Parafia św. Jana Ewangelisty i Apostoła	4
Warmińsko - Mazurskie	Olsztyn, Parafia BŁ. St. Wyszyńskiego	4
Warmińsko - Mazurskie	Olsztyn, Parafia św. Józefa	4
Warmińsko - Mazurskie	Nidzica, MOPS	4
Warmińsko - Mazurskie	Piecki, Parafia MB Różańcowej	4
Wielkopolskie	Parafia pw. Św. Józefa w Środzie Wlkp.	4
Wielkopolskie	Parafia pw. NSJ w Środzie Wlkp.	4
Wielkopolskie	Parafia pw. Maryi Królowej w Poznaniu	4
Wielkopolskie	Parafia pw. NMP Niepokalanie Poczętej w Poznaniu	4
Wielkopolskie	Parafia pw. MB Częstochowskiej w Poznaniu	4
Wielkopolskie	Parafia pw. Wszystkich Świętych w Tarnowie Podgórnym	4
Wielkopolskie	Parafia pw. Św. Faustyny w Plewiskach	4
Wielkopolskie	Parafia pw. Św. Marcina w Dusznikach	4
Wielkopolskie	Parafia pw. Św. Andrzeja w Iłowcu	4

Wielkopolskie	Parafia pw. Św. Stanisława Kostki w Poznaniu	4
Wielkopolskie	Caritas Archidiecezji Poznańskiej	4
Zachodniopomorskie	Ośrodek Pomocy Społecznej Brojce	4
Zachodniopomorskie	Parafia św. Michała Archanioła Dobrzany	4
Zachodniopomorskie	Ośrodek Pomocy Społecznej Gryfice	4
Zachodniopomorskie	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej Marianowo	4
Zachodniopomorskie	Ośrodek Pomocy Społecznej Suchań	4

Polski Komitet Pomocy Społecznej

Województwo	Nazwa organizacji lokalnej	Liczba ankiet
Kujawsko-pomorskie	1.Zarząd Miejsko-Gminny PKPS w Kruszwicy	4
	2.Zarząd Gminny PKPS w Lubiewie	4
Lubelskie	1.Zarząd Miejski PKPS we Włodawie	4
	2.Zarząd Rejonowy PKPS w Zamościu	4
Łódzkie	1.Stowarzyszenie „Skarb Malucha” w Daszynie	4
	2.Zarząd Miejsko-Gminny PKPS w Zgierzu	4
	3. GOPS w Galewiczach	4
	4.Zarząd Okręgowy PKPS w Sieradzu – punkt dystrybucji w Sieradzu	4
Małopolskie	1.Zarząd Rejonowy PKPS w Tarnowie	4
Mazowieckie	1.MGOPS w Łosicach	4
	2.Zarząd Dzielnicowy PKPS Warszawa Wola – magazyn Bemowo	4
	3.Zarząd Rejonowy PKPS w Bielsku	4
	4.Centrum Pomocy PKPS w Warszawie – magazyn Praga	4
Podkarpackie	1.Zarząd Miejski PKPS w Krośnie	4
	2.Stowarzyszenie „KOBYLANY” w Kobylanach	4
	3.Stowarzyszenie Gospodyń Wiejskich w Hucie Brzuskiej	4
	4. Stowarzyszenie Gospodyń Wiejskich w Leszczawie Górnej	4
Podlaskie	1.Zarząd Rejonowy PKPS w Sokółce	4
Pomorskie	1.Zarząd Miejski PKPS w Gdyni	4
Śląskie	1.Śląski Zarząd Wojewódzki PKPS - punkt dystrybucji w Katowicach	4
	2.Zarząd Miejski PKPS w Będzinie	4
Świętokrzyskie	1.Rada Naczelna PKPS w Warszawie – punkt dystrybucji w Skarżysku Kościelnym	4
Warmińsko-mazurskie	1.Stowarzyszenie Trzeźwości „Czerwone Korale” w Szczytnie	4
	2.GOPS w Kętrzynie	4
Wielkopolskie	1.Zarząd Dzielnicowy PKPS Poznań Stare Miasto	4
	2.Zarząd Gminny PKPS w Sierakowie	4
	3.Zarząd Gminny PKPS w Doruchowie	4
Zachodnio-pomorskie	1.Zarząd Powiatowy PKPS w Goleniowie	4

Polski Czerwony Krzyż

Województwo	Nazwa organizacji lokalnej	Liczba ankiet
lubelskie	Stowarzyszenie na rzecz rozwoju gminy Annopol	4
lubelskie	OPS Wierzbica	4
lubelskie	GOPS w Sułowie	4
lubelskie	PCK/ OPS Potok Wielki	4
lubelskie	GOPS Księżpol	4
łódzkie	PCK Łódź	4
łódzkie	PCK Zgierz	4
łódzkie	Głowno	4
łódzkie	Ozorków	2
mazowieckie	OR PCK w Grodzisku Mazowieckim	4
mazowieckie	OR PCK w Nowym Dworze Mazowieckim	4
podkarpackie	Gmina Markowa	2
podkarpackie	PCK Przeworsk – Jaworniki Polskie	2
podkarpackie	PCK Przeworsk – Miasto i Gmina Sietesz	2
podkarpackie	GOPS Czerna	4
podkarpackie	OR PCK Rzeszów	11
śląskie	OR PCK Gliwice	5
śląskie	OR PCK Knurów	4
śląskie	OR PCK Rybnik	4
zachodniopomorskie	OR PCK Kołobrzeg	4

6. Spis tabel

Tabela 1. Liczba organizacji uczestniczących w dystrybucji żywności w 2022 r.

Tabela 2. Liczba organizacji wybranych do próby badawczej

Tabela 3. Przewidywana minimalna liczba odbiorców końcowych objętych badaniem

Pytania do przedstawicieli OPR/OPL

Tabela A1. Jaki rodzaj pomocy z Europejskiego Funduszu Pomocy Najbardziej Potrzebującym udzielany jest odbiorcom końcowym i jak często?

Tabela A2. Jaki rodzaj środków towarzyszących otrzymują odbiorcy końcowi, kiedy dostają pomoc z Funduszu?

Tabela A2a. Ilu odbiorców pomocy żywnościowej uczestniczy w działaniach towarzyszących? Proszę podać przybliżoną liczbę osób w skali roku lub podprogramu.

Tabela A3. Czy organizacja partnerska dostarcza odbiorcom końcowym pomocy materialnej, która nie jest współfinansowana ze środków Funduszu?

TabelaA3a. Jeśli tak, jakiego rodzaju pomocy udziela organizacja partnerska poza Funduszem?

TabelaA4. Czy zgadzają się Państwo, że w związku z następstwami pandemii COVID-19 do Państwa organizacji zgłasza się obecnie więcej osób niż w poprzednich latach?

TabelaA5. Jeśli tak, proszę określić skalę tego wzrostu (przybliżona liczba osób – nowych odbiorców końcowych)

TabelaA6. Kim najczęściej są nowi odbiorcy pomocy żywnościowej?

TabelaA7. Czy Państwa organizacja jest w stanie zapewnić nowym odbiorcom pomoc żywnościową finansowaną z Funduszu?

TabelaA8. Czy Państwa organizacja jest w stanie zapewnić nowym odbiorcom pomoc żywnościową finansowaną spoza Funduszu?

TabelaA9. Czy Państwa organizacja jest w stanie zapewnić nowym odbiorcom pomoc materialną finansowaną spoza Funduszu?

TabelaA10. Czy Państwa organizacja będzie uczestniczyć w kontynuacji programu na lata 2021-2027?

Pytania do odbiorców końcowych

TabelaB1. Proszę podać swoją płeć.

Tabela B2. Proszę podać swój wiek.

Tabela B3. Czy jest Pan/Pani osobą samotnie wychowującą dzieci?

Tabela B4. Czy mógłby Pan/mogłaby Pani powiedzieć, jaką pomoc Pan/Pani właśnie otrzymał(a) lub ma otrzymać?

Tabela B5. Proszę powiedzieć, kto otrzymuje pomoc?

Tabela B6. Kto jeszcze skorzysta z tej pomocy? Jeśli ktoś jeszcze, ile osób (nie wliczając Pana samego/Pani samej), jakiej płci i w jakim wieku?

Tabela B7. Czy przyszedł Pan/przyszła Pani po pomoc po raz pierwszy?

Tabela B8. Jak często przychodzi Pan/Pani po pomoc?

Tabela B9. Czy wie Pan/Pani, kiedy będzie Pan/Pani potrzebował(a) znowu tej samej pomocy?

Tabela B10. Czy napotkał Pan/napotkała Pani trudności w otrzymaniu pomocy?

Tabela B10a. Jeśli tak, jakiego rodzaju?

Tabela B11. Czy pomoc otrzymana z Funduszu zmieniła coś dla Pana/Pani lub dla członków Pana/Pani gospodarstwa domowego?

Tabela B11a. Jeśli „nie” lub „częściowo”, proszę powiedzieć dlaczego?

Tabela B12. Czy rok temu mógł Pan/mogła Pani/Pana/Pani gospodarstwo domowe mogło pozwolić sobie na kupno otrzymanej właśnie żywności/produktów?

Tabela B13. Czy otrzymuje Pan/Pani lub inni członkowie Pana/Pani gospodarstwa domowego pomoc od innych organizacji?

Tabela B13a. Jeśli tak, jakiego rodzaju jest to pomoc?

Tabela B14. W przypadku otrzymania teraz lub w przeszłości porad lub wskazówek od niniejszej organizacji, proszę powiedzieć, czego dotyczyły?

Tabela B15. Czy te porady lub wskazówki były przydatne?

Tabela B16. Czy otrzymuje Pan/Pani jakiegokolwiek wynagrodzenie z tytułu pracy?

Tabela B17. Czy otrzymuje Pan/Pani jakiegokolwiek inne wynagrodzenie lub korzyści?

Tabela B18. Czy inni członkowie Pana/Pani gospodarstwa domowego otrzymują jakiegokolwiek wynagrodzenie z tytułu pracy?

Tabela B19. Czy inni członkowie Pana/Pani gospodarstwa domowego otrzymują jakiegokolwiek inne wynagrodzenie lub korzyści?

Tabela B20. Czy ma Pan/Pani obywatelstwo polskie?

Tabela B21. Jeśli nie Czy ma Pan/Pani obywatelstwo innego kraju UE?

Tabela B22. Czy jest Pan/Pani osobą ubiegającą się o azyl lub uchodźcą?

Tabela B23. Czy ma Pan/Pani gdzie mieszkać?

B23a. Jeśli ma Pan/Pani gdzie mieszkać, co to za miejsce?

7. Spis wykresów

Wykres 1. Udział sieci

Wykres 2. Doświadczenie w FEAD

Wykres 3. Zasięg dystrybucji

Wykres 4. Kto zapewnia i ponosi koszty transportu?

Wykres 5. Kto obsługuje dystrybucję?